

Semantiske og pragmatiske aspekter ved trykklett *visst*

Av Kaja Borthen og Cecilie S. Knudsen

I denne artikkelen ser vi på betydningen til trykklett *visst* og viser hvordan man kan utføre korpusundersøkelser av semantiske og pragmatiske aspekter ved denne typen ikke-sannhetsfunksjonelle ord. Vi foreslår at de mange bruksmåtene for ordet kan sammenfattes under ett semantisk oppslag, og med utgangspunkt i relevansteorien (Sperber & Wilson 1995) viser vi hvordan denne semantikken interagerer med generelle prinsipper for pragmatisk beriking og fører til ulike fortolkninger i ulike kontekster. Vi hevder videre at enkelte pragmatisk betingede fortolkninger av *visst* opptrer så systematisk at de utgjør det Ariel (2008; 2010) kaller ‘prominente diskursmønstre’, og vi argumenterer for at det å identifisere prominente diskursmønstre er viktig i studier av denne typen ord.

1 Innledning

Som språkbrukere har vi som regel en relativt tydelig intuisjon om hva ordene i morsmålet vårt betyr. Vi kan lett beskrive betydningen til ord som *katt*, *løpe* og *glad*, og om vi er lingvister, kan vi forhåpentligvis også definere de språkvitenskapelige kategoriene disse ordene tilhører, *nomen*, *verb* og *adjektiv*, om vi blir bedt om det. Men ikke alle ord er av denne typen. Enkelte ord bruker vi med den største letthet i samtaler og i tekster som vi produserer, men om vi blir spurt om hva de betyr, kan det hende vi kommer til kort. Kanskje må vi ty til å nevne eksempler på bruk, eller vi foreslår en beskrivelse av betydningen som ved nærmere ettersyn viser seg ikke å stemme. Trykklett *visst* er et slikt ord.

Før vi ser nærmere på hva dette ordet betyr, og hvordan det kan brukes, skal vi avklare en leksikalsk tvetydighet som ligger i den skrevne formen *visst*. Som illustrert i (1) og (2) kan formen *visst* tolkes på to helt ulike måter. Mens *visst* i eksemplene i (1) kan parafraseres med ‘sikkert, definitivt’, har *visst* i (2) en helt annen betydning.¹

- (1) a. Han går litt nærare, veit ikkje visst om han torer. [SK/SuEg/01]
 b. Ja, det skal være sikkert og visst at de har lært noe! [SK/BjJe/01]
 c. Visst er det tidvis sol og sommer også i Bergen [AV/BT96/02]
- (2) a. Noen tror visst ikke jenter duger til annet enn å stelle hus. [AV/DN96/01]
 b. Jeg forstår visst ikke ... [AV/Fa96/01]
 c. Den kjolen jeg bare måtte ha, var visst litt for dyr. [AV/He96/01]

En formell forskjell mellom versjonene av *visst* i (1) og (2), i tillegg til forskjellen i betydning, er plasseringen av *visst* i setningen. En annen forskjell er at *visst* i (1) må uttales med trykk, mens *visst* i (2) må uttales uten trykk. Trykksterkt *visst* har begrenset syntaktisk distribusjon i bokmål og en del norske dialekter, mens blant annet tilsvarende svenske ord kan opptre fritt i midtstilt posisjon (se Aijmer 1996). I og med at forekomstene av *visst* i henholdsvis (1) og (2) opptre i ulike syntaktiske posisjoner med betydninger som ikke er overlappende, antar vi at forekomstene i (1) og (2) er realiseringer av to ulike ord med samme skriftlige form i dagens norsk. Historisk sett er det sannsynlig at *visst* i (1) er forløperen til *visst* i (2), men så lenge det ikke er mulig å gi en generell beskrivelse av betydningen og syntaksen til *visst* i (1) og (2), har vi sannsynligvis ikke å gjøre med ett enkelt leksem, men to. I denne artikkelen er det *visst* i (2) vi skal fokusere på. Når vi i de kommende seksjonene snakker om betydningen til *visst*, viser vi altså til trykklett *visst*.

Resten av denne artikkelen er strukturert som følger: I seksjon 2 starter vi med å presentere tre tidligere beskrivelser av trykklett *visst*, samt kort argumentere for hvorfor vi mener disse ikke er helt tilfredsstillende. I seksjon 3 gjør vi rede for de metodene som er blitt benyttet i den eksisterende litteraturen om *visst* og gir deretter en mer utførlig presentasjon av de dataene vi har samlet inn, og den metoden vi selv har benyttet oss av, nemlig korpusanalyse. I seksjon 4 presenterer vi resultatene fra korpusundersøkelsen vår i form av illustrerende eksempler og tabeller som viser frekvensen av ulike fortolkninger av *visst* i vårt materiale. Hver seksjon i dette kapitlet er viet et betydningsaspekt ved *visst* som opptre systematisk i dataene våre. Semantikken til *visst* defineres i seksjon 5, og vi viser gjennom analyser av enkeltteksempler hvordan pragmatisk beriking, slik dette forstås i det relevante teoretiske rammeverket (Sperber & Wilson 1995), fører til ulike tolkninger i kontekst. I denne seksjonen argumenterer vi også for at det er

viktig å kartlegge prominente diskursmønstre (jf. Ariel 2008; 2010) i studier av den typen ord som *visst* representerer, og vi foreslår fem prominente diskursmønstre for trykklett *visst*. Seksjon 6 oppsummerer artikkelen og peker framover mot mulige oppfølgingsstudier.

2 Eksisterende beskrivelser av trykklett *visst*

Det har ikke vært skrevet mye om trykklett *visst* i norsk så langt. Så vidt vi vet, fins det kun to artikler som omhandler betydningen til dette ordet, nemlig Fretheim (1981) og Fretheim (1991), og i disse artiklene er *visst* bare ett av flere ord som undersøkes. Vi vil nå presentere disse arbeidene samt en artikkel om trykklett *visst* i svensk (Aijmer 1996) og det som står om trykklett *visst* i norske ordbøker.

2.1 Trykklett '*visst*' i norske ordbøker

Ifølge norske ordbøker brukes *visst* typisk når taler ikke er helt sikker på om det saksforholdet hun beskriver, virkelig er tilfellet. Et representativt eksempel er Kunnskapsforlagets *Norsk Ordbok* (1998), som har følgende oppslag:

Visst adv. [...] 2 (trykksvakt, for å uttrykke antagelse, en viss tvil) *det er v. best vi går / han tror v. han er noe stort; jeg husker ikke riktig - i 1932 var det v. [...]*

(Kunnskapsforlagets *Norsk Ordbok* 1998: 984)

Trykklett *visst* assosieres altså med en viss tvil, eller epistemisk usikkerhet, noe vi finner i samtlige ordbøker vi har konsultert. Nettutgaven til *Bokmålsordboka* (2010) oppgir parafraasene 'antakelig, trolig, ventelig', mens nettutgaven til *Nynorskordboka* (2010), i likhet med *Samlagets Nynorskordbok* (2004), opererer med 'truleg, venteleg, rimeligvis'. Den ordboka som skiller seg mest ut fra de øvrige, er Cappelens *Norsk Ordbok* (1996), med følgende oppslag for trykklett *visst*:

visst adv. kanskje (kor jeg har hørt); *de skal v- flytte; du ble v- redd.*

(Cappelens *Norsk Ordbok* 1996: 642)

Også her knyttes *visst* til usikkerhet (jf. ‘kanskje’), men i motsetning til i de andre ordbøkene, nevnes det i tillegg at trykklett *visst* forbindes med det å ha hørt noe fra andre.

Som vi skal se senere i denne artikkelen, er det en generell tendens at bruk av *visst* gir inntrykk av at taler ikke nødvendigvis går god for det saksforholdet hun beskriver – altså at taler uttrykker en form for epistemisk usikkerhet. Men man kan også finne eksempler der dette ikke synes å være tilfelle. De oppkonstruerte eksemplene i (3) illustrerer dette:

- (3)
- a. ~ Det regner visst.
 - b. ~ Benken er visst våt.
 - c. ~ Jeg har visst fått hodepine igjen.

Ifølge våre intuisjoner kan man fint ytre (3a) i en situasjon der man kommer ut døra og merker at det regner, og derfor ikke har noen grunn til å tvile på at det regner. Likeledes kan man ytre (3b) i en situasjon der man er overrasket over, men ikke tvilende til, at benken man snakker om, er våt. Og man kan ytre (3c) uten den minste skygge av tvil om at man virkelig har hodepine. Dersom disse intuisjonene stemmer, stiller dette spørsmålstegn ved om epistemisk usikkerhet er et semantisk kodet aspekt ved *visst*.

Et annet forhold ordbøkene ikke kommer inn på (av naturlige årsaker; ordbøker har et meget begrenset format), er at det ikke alltid er passende å bruke *visst* om man ønsker å uttrykke epistemisk usikkerhet. Dette ser vi når vi sammenligner de minimale parene med og uten *visst* i (4) nedenfor.

- (4)
- a.
 - i. ~ Jeg kommer antageligvis på festen i kveld.
 - ii. ~ Jeg kommer visst på festen i kveld.
 - b.
 - i. ~ Dette er trolig en tasmansk pungdjevle.
 - ii. ~ Dette er visst en tasmansk pungdjevle.

Dersom taler ønsker å uttrykke at hun er usikker på om hun kommer på festen den kvelden, er (4ai) med *antageligvis* mye mer passende enn (4aii) med *visst*. Når *visst* er til stede, virker ikke taler først og fremst usikker på om hun kommer på festen; det virker heller som om hun har fått en eller annen form for ny informasjon som betyr at hun overraskende nok kan komme på festen. Det samme ser vi i (4b), der (4bi) med *trolig* er det foretrukne alternativet dersom taler ønsker å uttrykke at hun er litt usikker på om dyret er en tasmansk pungdjevle. *Visst* i (4bii), derimot, antyder at taler

har indirekte informasjon om at så er tilfelle. Med andre ord, selv om *visst* ofte antyder epistemisk usikkerhet, synes ikke epistemisk usikkerhet å være en tilstrekkelig betingelse for bruk av ordet; *visst* har også andre betydningsaspekter som ordboksoppslagene ikke kommer inn på.

2.2 Aijmer (1996)

Aijmer (1996) beskriver betydningen til svensk trykklett *visst*, først og fremst basert på oversettelser til engelsk. Hun argumenterer for at ordet har 'evidensiell' betydning. Det vil si, ordet sier noe om hvilken informasjonskilde taler har for det hun påstår:

The Swedish *visst*, *nog*, *ju* and *väl* are characterized by their modal and evidential properties. *Visst* conveys hearsay or inference, while *nog* is typically a marker of probability. (Aijmer 1996: 421)

Ifølge denne beskrivelsen kan svensk trykklett *visst* brukes for å signalisere at taler har hørt innholdet i ytringen av andre ('hearsay', annenhåndsinformasjon) eller at taler har sluttet seg til innholdet basert på indirekte evidens og slutninger ('inference'). To av Aijmers eksempler er gjengitt i (5):

- (5) a. Han förstår visst allt man säger till honom.
b. Det har visst gått en propp.

Visst i (5a) signaliserer ifølge Aijmer (1996) at taler enten har hørt fra andre eller har sluttet seg til at personen som omtales, forstår alt man sier til han. Det samme gjelder i (5b): Tilstedeværelsen av *visst* uttrykker at taler enten har annenhånds eller slutningsbasert evidens for at det har gått en propp. Dette betyr ikke at persepsjon aldri kan være involvert ved bruk av *visst*; Aijmer (1996: 412) presiserer at slutninger ofte er basert på talers egne observasjoner. I (5b), for eksempel, kan taler ha perseptuell evidens som utgangspunkt for en slutning som konkluderer med at det har gått en propp. Men persepsjon alene (uten et mellomledd med slutninger eller viderefremidling) skal altså ikke være en tilstrekkelig betingelse for bruk av *visst*, ifølge Aijmer.

Denne analysen lar seg ikke uten videre overføre til de norske dataene vi har sett på, ikke nødvendigvis fordi norsk og svensk trykklett *visst* er ulike, men fordi analysen er noe vag. Hovedproblemet med Aijmers analyse er at den ikke kan forutsi på en presis måte i hvilke tilfeller *visst* kan benyttes ved perseptuell evidens og andre former for førstehåndskunnskap. Som vi

så tidligere (jf. (3)), kan *visst* brukes i enkelte tilfeller der taler har direkte evidens for det hun påstår. Dette synes ikke å være i overensstemmelse med Aijmers analyse av svensk *visst*, som sier at *visst* bare skal kunne brukes ved annenhåndsinformasjon og slutninger. Om vi skal anta en analyse *a la* Aijmer (1996), må vi i så fall vite mer presist hva det vil si å trekke en slutning, i motsetning til det å ha direkte perseptuell evidens.

Når det gjelder talers holdning til det proposisjonelle innholdet i ytringen, viser Aijmer (ibid.) at svensk *visst* oversettes med ord som uttrykker både sterk og svak grad av epistemisk sikkerhet. Noen eksempler på oversettelser er *seems, perhaps, I know, I suppose, I'm sure, I think, apparently, it appears, it sounds as if, it looks as if, must, obviously, clearly, of course* og *as a matter of fact*. Ut fra dette konkluderer Aijmer med at trykklett *visst* signaliserer 'commitment' (Aijmer 1996: 422). Nøyaktig hva Aijmer mener med dette, er ikke helt tydelig for oss, men én mulig fortolkning er at hun mener at *visst* ikke koder epistemisk usikkerhet. Dette er i så fall i overensstemmelse med eksemplene vi så på i (3), der *visst* brukes i tilfeller der taler ikke synes å være usikker på om det hun beskriver er sant eller ikke. En slik generalisering er imidlertid ikke i overensstemmelse med en hel rekke andre eksempler vi skal se på senere, der tilstedeværelsen av *visst* antyder at taler ikke kan eller ønsker å stå inne for at proposisjonen i ytringen nødvendigvis er sann (se for eksempel (14abc) i seksjon 4).

2.3 Fretheim (1981; 1991)

Thorstein Fretheim var trolig den som var først ute med å beskrive norsk trykklett *visst* som et ord som uttrykker informasjonskilde. I Fretheim (1981) skriver han at *visst* er begrenset til å opptre i ytringer som uttrykker påstander begrunnet i en objektiv iakttagelse fra talers side. Fretheim påpeker altså at norsk *visst* kan brukes ved direkte persepsjon. Han bruker eksemplene i (6) til å illustrere blant annet dette:

- (6) a. Det er visst maur der.
 b. Det er nok maur der.
 c. Det er vel maur der.

Ifølge Fretheim (ibid.) må den som uttaler (6a), enten ha sett maur på stedet eller ha hørt noen si at det er et maursted, mens det kan være ren gjetning som ligger bak (6b) og (6c). Fretheim påpeker at hans beskrivelse av *visst* kan forklare dette: Gitt at *visst* signaliserer at taler har perseptuell evidens

eller annenhåndsinformasjon for påstanden som uttrykkes, følger det at taler ikke samtidig kan presentere påstanden som en gjetning, for gjetninger er nettopp kjennetegnet ved mangel på evidens.

Dataene i (6) er også i overensstemmelse med det Fretheim sier om *visst* i en senere artikkel fra 1991:

The 'objective' downtoner *visst* [...] conveys that the statement it modifies is not based on reasoning as much as on sensory experience, notably experience based on visual or auditory perception. This includes not only reports on events dimly perceived by eye or ear but even reports on some third person's verbal message transmitted via visible characters or sound waves, in short, so-called second-hand information about things. (Fretheim 1991: 181)

Visst kan ifølge Fretheim (1991) brukes når taler er blitt fortalt innholdet i ytringen av andre, eller når taler selv har perseptuell (men uklar) evidens for det som påstås. Hvorvidt Fretheim mener at *visst* også kan brukes ved slutninger, framkommer ikke tydelig i artikkelen, men det virker som om han ikke helt utelukker denne muligheten. Fretheim kaller dessuten *visst* en demper ('downtoner') og antyder dermed at ordet brukes når taler ønsker å uttrykke forbehold mot det proposisjonelle innholdet i ytringen, altså epistemisk usikkerhet. Hvorvidt dette betydningsaspektet er kodet i *visst*, eller hvordan det eventuelt oppstår, blir ikke omtalt i artikkelen.

Selv om Fretheim påpeker at *visst* kan brukes ved direkte persepsjon, mener vi at også hans analyse kommer til kort når det gjelder bruk av *visst* ved persepsjon. Vi er uenige i påstanden om at *visst* bare kan brukes ved direkte persepsjon når taler har *uklar* perseptuell evidens. I eksempler som de i (3): *Det regner visst, Benken er visst våt og Jeg har visst fått hodepine igjen*, kan taler ifølge våre intuisjoner basere seg på både sikre og usikre sanseintrykk så lenge taler er overrasket over, eller i alle fall ikke var forberedt på, det saksforholdet hun beskriver.

2.4 Oppsummering av tidligere beskrivelser

Vi kan oppsummere denne seksjonen med å slå fast at de eksisterende beskrivelsene av *visst* er noe sprikende. Mens Fretheim (1981; 1991) og Aijmer (1996) mener at *visst* signaliserer at taler har visse typer evidens for påstanden som uttrykkes i ytringen, framhever ordbøkene *visst* som et uttrykk for epistemisk usikkerhet. Dette betydningsaspektet nevnes også i Fretheim (1991), mens det er stikk i strid med Aijmers beskrivelse av svensk *visst*; ifølge Aijmer (1996) uttrykker *visst* talers 'commitment' til det

proposisjonelle innholdet i ytringen. I likhet med Cappelens *Norsk Ordbok* (1996) hevder Fretheim og Aijmer at *visst* kan brukes ved annenhåndsinformasjon ('hearsay'), men de har ulike syn på hvilke andre informasjonskilder som kan være involvert. Aijmer framhever slutninger som den andre mulige informasjonskilden ved bruk av svensk *visst*, mens Fretheim fokuserer på persepsjon. I seksjon 4 presenterer vi autentiske eksempler som viser at både ordbøkene, Fretheim (1981; 1991) og Aijmer (1996) har mye rett i sine beskrivelser av *visst*, men at ingen av dem alene kan forutsi når norsk *visst* kan brukes.

3 Metode

Det å studere betydningen til et ord som *visst* er ingen enkel oppgave, og skal man lande på en overbevisende analyse, kan det være nødvendig med flere undersøkelser der man tar i bruk ulike metoder. For å gi leseren et lite innblikk i ulike tilnæringer til det å studere semantikken til denne typen ord, vil vi kort gjøre rede for, og vurdere fordeler og ulemper ved, de metodene som ligger til grunn for analysene i Fretheim (1981; 1991) og Aijmer (1996). Deretter beskriver vi vår egen korpusundersøkelse og kommenterer ulike utfordringer knyttet til denne metoden.

Fretheim (1981; 1991) benytter seg i hovedsak av oppkonstruerte eksempler og introspeksjon (iakttagelse av egne intuisjoner) i sin undersøkelse av betydningen til *visst*. I tillegg har han spurt informanter om hva de mener om eksempler der *visst* opptrer sammen med *jo* i én og samme ytring, også disse oppkonstruerte (jf. Fretheim 1991). Én av fordelene med å benytte seg av oppkonstruerte eksempler når man studerer betydningen til et ord som *visst*, er muligheten for å formulere minimale par med eller uten det aktuelle ordet. Dersom man studerer effekten av *visst* kun med utgangspunkt i enkeltytringer (slik man må dersom man kun skal basere seg på autentiske eksempler), kan det være vanskelig å avgjøre om et kommunisert betydningsaspekt har sitt opphav i *visst* eller i andre deler av ytringen. Ved å sammenligne minimale par med eller uten *visst* vil man lettere kunne identifisere de betydningsaspektene som beror på tilstedeværelsen av *visst*. En annen grunn til å benytte seg av oppkonstruerte eksempler, er at dette ofte er den eneste måten å få negative data på, altså vurderinger av når et bestemt ord *ikke* kan brukes. Dessuten kan oppkonstruerte eksempler utformes slik at man unngår uønsket påvirkning fra andre ord med overlappende eller på andre måter "forstyrrende" betydning, eller man kan konstruere eksemplene

nettopp for å undersøke interaksjon med andre ord, slik Fretheim (1991) gjør, eller for å undersøke hypoteser basert på kunnskap om lignende ord i andre språk. Det å konstruere eksempler og tolke dem via introspeksjon eller ved å spørre informanter om deres vurdering, kan med andre ord fungere som en form for eksperiment der ulike variabler blir manipulert slik man ønsker det. Det er dessuten en metode som er relativt lite ressurskrevende. Faren med denne metoden er imidlertid at forskerens fantasi kan vise seg å være for begrenset til at man oppdager alle interessante aspekter ved det ordet man studerer. Dersom forskeren selv er den som vurderer hvordan ytringene tolkes, er det også en fare for at forskerens motiver, hypoteser eller ulike typer bevisst kunnskap om fenomenet vil kunne påvirke vurderingene, eller at forskerens ekstremt hyppige eksponering for ordet påvirker intuisjonene på en unaturlig måte.

Aijmer (1996) studerer svensk *visst* med utgangspunkt i oversettelser til engelsk. I og med at engelsk ikke har et tilsvarende ord, blir *visst* oversatt på en rekke ulike måter, ofte til ord med et mer konkret begrepsmessig innhold enn *visst*. Slike data viser hvordan oversetterne har tolket *visst* i de ulike kontekstene, i en situasjon der de ikke var klar over at de kunne komme til å bidra til forskning. Deres vurderinger kan derfor regnes som relativt intuitive og upåvirkede i motsetning til data fra informanter som vet at de er med på en språkvitenskapelig undersøkelse, eventuelt om *visst*. Oversettelsene reflekterer nødvendigvis pragmatisk betingede tolkninger (som kan, men ikke trenger, overlappe med ordets semantikk), men dersom én bestemt oversettelse av et ord forekommer spesielt hyppig, er det sannsynlig at dette sier noe om semantikken til ordet. Den vanligste engelske oversettelsen av trykklett *visst* i Aijmer (1996) er *seems*, noe som støtter opp om Aijmers analyse av *visst* som en evidensmarkør som koder annenhåndsinformasjon eller slutning. Som Aijmer & Simon-Vandenbergen (2006) påpeker, er oversettelsesdata hensiktsmessige først og fremst for å teste ut allerede etablerte hypoteser om et ords betydning. Det å se på oversettelser er likevel en svært nyttig metode når man forsker på betydningen til ikke-sannhetsfunksjonelle ord som *visst*, i og med at språkbrukere (inklusive forskeren) har relativt vage intuisjoner om betydningen til denne typen ord, mens ekvivalentene i språk som ordet oversettes til, kan være mer konkrete.

I vår studie har vi foretatt en korpusanalyse av *visst*. Det vil si, vi har søkt opp forekomster av *visst* i tre korpus på nettsidene til Tekstlaboratoriet, nemlig Big Brother-korpuset, Tekstlaboratoriets talemålskorpus (NoTa) og

Oslo-korpusets bokmålsdel.² Basert på disse søkene har vi laget en eksempelsamling med diskursutdrag som inneholder ytringer med *visst*. Hensikten med en eksempelsamling er å få oversikt over et betydelig antall autentiske forekomster av ordet, samtidig som at diskursutdragene bør være lange nok til at forskeren kan forstå hva som kommuniseres. Datagrunnlaget vårt består av 82 tekstutdrag fra Oslo-korpuset for bokmålstekster og 50 utdrag fra NoTa og Big Brother-korpuset, til sammen 132 forekomster av *visst*.³ Fordelen med å benytte et morfologisk og syntaktisk tagget korpus som Oslo-korpuset, er at man kan spesifisere søket slik at man får opp bestemte forekomster av ordet man leter etter, for eksempel *visst* i etterstilt posisjon, i spørsmål, eller i imperativer. Fordelen med talespråkkorpusene (NoTa og Big Brother) er at man får tilgang på mer kontekst enn i tekstkorpusene, og dessuten lyd- og/eller videofiler i tillegg til de transkriberte samtalene. Lydfilene gir forskerne tilgang på ytringenes intonasjon, et aspekt ved kommunikasjon som ofte er viktig for bruken av ikke-sannhetsfunksjonelle ord.

Forekomster av et ord i autentisk kommunikasjon gir aldri direkte bevis for hva ordet betyr. I vår undersøkelse har vi derfor først og fremst basert oss på egne intuisjoner om hvordan vi tolker ytringer med *visst* i de kontekstene ordet forekommer, for så å sammenligne dette med vår intuisjon om tilsvarende modifiserte ytringer der *visst* ikke er til stede. Forskjellen i hvordan vi tolker diskursutdragene med og uten *visst*, vil da kunne knyttes til betydningen til *visst*, enten som en del av ordets iboende betydning, eller som en pragmatisk betinget tolkning som følger av ordets semantikk i den aktuelle konteksten. Dersom man kun ser etter kommunisert betydning uten å sammenligne med tilsvarende ytringer der det aktuelle ordet ikke er til stede, vil man kunne komme i skade for å blande sammen semantiske aspekter ved det aktuelle ordet med betydningsaspekter kommunisert gjennom ytringen for øvrig.

For ikke-sannhetsfunksjonelle ord som *visst* vil det enkelte ganger ikke være noen åpenbar forskjell i kommunisert betydning mellom ytringer med og uten det aktuelle ordet. Det kan være i tilfeller der andre ord i ytringen eller konteksten for øvrig sørger for at mottakeren beriker ytringen pragmatisk på nøyaktig samme måte uansett om ordet er til stede eller ikke. Det at man ikke alltid opplever noen innholdsmessig forskjell mellom en ytring med og uten det ordet man studerer, betyr ikke nødvendigvis at det aktuelle ordet ikke har noen iboende betydning. I slike tilfeller vil man ofte kunne se en forskjell i flyt (i hvilken grad diskursen tolkes med letthet eller

medfører store prosesseringskostnader) eller stilnivå avhengig av ordets tilstedeværelse, noe som i sin tur kan si noe om ordets betydning. Et ords påvirkning på prosesseringskostnader kan man undersøke gjennom psykolingvistiske eksperimenter der man måler for eksempel lesehastighet eller reaksjonstid (se Fretheim, van Dommelen & Borthen (1997) for en slik undersøkelse der blant annet *visst* inngår).

Et supplement til det å vurdere minimale par gjennom introspeksjon, er å se etter mønstre i diskursen: I hvilke situasjoner og i hvilke diskurssekvenser brukes ordet mest typisk? Man kan også se på de lingvistiske omgivelsene til det ordet man studerer: I hvilke setningstyper forekommer ordet, og hvilke andre ord forekommer det typisk sammen med? Om man har som hypotese at et ord brukes for å uttrykke epistemisk usikkerhet, for eksempel, er det forventet at ordet skal kunne opptre sammen med andre ord med lignende innhold, men ikke sammen med ord som uttrykker inkompatible begreper. På denne måten kan en introspeksjonsbasert hypotese støttes eller svekkes av mer objektive observasjoner av diskursen. Man kan også se etter indikasjoner på hvordan ordet forstås av samtalepartnerne, i form av metaspråklige kommentarer eller parafraser av ytringer med det aktuelle ordet. I vårt korpus fant vi for eksempel tilfeller der et saksforhold modifisert med *visst* ble omtalt eksplisitt som noe taler var blitt fortalt. Dette kunne vi da bruke som støtte for en hypotese om at *visst* kan brukes ved annenhåndsinformasjon (se eksempel (7) i seksjon 4). Denne typen evidens er verdifull fordi den er av en mer objektiv art enn forskerens egen intuisjon. På den annen side kan sammenhengen mellom hvordan verden er, og hvilke språklige uttrykk som brukes, være tilfeldig. Det er derfor viktig å skille mellom de aspektene ved ytringen og konteksten som opptre tilfeldig sammen med det ordet man studerer, og de som opptre mer systematisk sammen med ordet og derfor mer sannsynlig kan knyttes til ordets iboende betydning.

I vårt datamateriale varierte det fra ytring til ytring hvilke tolkninger som ble fremmet gjennom tilstedeværelsen av *visst*. Det betyr at det å se på mange eksempler fra ulike genre og i ulike situasjoner er viktig i undersøkelser av denne typen ord. Dersom man som forsker først og fremst baserer undersøkelsen sin på oppkonstruerte eksempler, som Fretheim (1981; 1991) gjør, er det en fare for at man kan komme til å overse viktige aspekter ved det fenomenet eller ordet man studerer. Man har heller ingen garanti for full empirisk bredde i korpusundersøkelser, men man sikrer i det minste et bredt spekter av autentiske forekomster som deretter kan suppleres med oppkonstruerte eksempler.

Også i vår studie av *visst* har vi supplert de autentiske dataene med oppkonstruerte eksempler, blant annet de opprinnelige ytringene uten *visst*. Som nevnt tidligere er det å vurdere minimale par (med/uten det aktuelle ordet) svært nyttig. En korpusundersøkelse vil dessuten sjelden avdekke alle akseptable bruksmåter av et ord. I vår undersøkelse fant vi for eksempel ingen forekomster av *visst* i ytringer som beskrev indre tilstander og følelser, og vi hadde derfor behov for å konstruere slike eksempler.

Gjennom å studere de innsamlede diskursutdragene oppdaget vi at enkelte betydningsaspekter ble kommunisert ofte, men ikke alltid, i ytringer med *visst*. For å få en mer eksakt oversikt over hvor frekvente de ulike tolkningene faktisk var, og for å teste hypoteser presentert i den eksisterende litteraturen, foretok vi en manuell annotering av eksempelsamlingen vår. Dette gjorde vi på et sent stadium i undersøkelsen, etter at vi hadde en klar formening om hvilke tolkninger som var relativt frekvente. Ved annoteringen ble hver enkelt ytring med *visst* vurdert med hensyn til et utvalg aktuelle betydningsaspekter, noen foreslått i den eksisterende litteraturen om *visst*, andre observert av oss. Resultatene – altså hvilke systematisk forekommende betydningsaspekter vi mente ble kommunisert gjennom *visst* i hvert enkelt eksempel – ble lagt inn i et Excel-dokument og summert. På den måten fikk vi oversikt over den relative frekvensen til de mest vanlige tolkningene, og i hvilke kontekster de forekom. Denne kvantitative analysen gjorde at vi oppdaget sammenhenger vi trolig ellers ikke ville ha oppdaget (se for eksempel seksjon 4.3 om sammenheng mellom informasjonskilde og mirativitet).⁴

Det er for øvrig viktig å være klar over at annotering av kommunisert meningsinnhold er en svært utfordrende øvelse. Det er flere grunner til det. Én grunn er at pragmatisk betingede fortolkninger ikke nødvendigvis er tydelig kommunisert, og heller ikke er ment å være det. Dersom det ikke er talers hensikt at tilhører skal lande på en spesifikk tolkning, kan heller ikke forskeren plukke ut en spesifikk tolkning. I vår studie ønsket vi å annotere for evidenskilde, fordi den eksisterende litteraturen har sprikende syn på hvilke evidenskilder *visst* er kompatibelt med. Dette viste seg å være notorisk vanskelig, men av gode grunner. I seksjon 5 konkluderer vi med at *visst* er et ord som uttrykker at det eksisterer evidens for den påstanden som fremmes, men ikke hvilken type evidens. I enkelte tilfeller vil taler ha til hensikt å kommunisere også hvilken evidenskilde, i andre tilfeller ikke. Dersom denne analysen er rett, er det som forventet at annotering av evidenskilde er en vanskelig oppgave.

En annen grunn til at det å annotere kommunisert meningsinnhold kan være problematisk, er at den som annoterer, ikke er den intenderte mottakeren av budskapet og derfor kan mangle viktig kontekstuell kunnskap. Man kan dessuten risikere at forskerens intuisjoner blir forstyrret av egne hypoteser om mulige analyser, samt at språklige intuisjoner påvirkes av det å utsettes for unormalt mange eksempler på et gitt fenomen. Tall som representerer forskeres annotering av ulike typer pragmatisk betingede fortolkninger i korpus, bør derfor brukes med forsiktighet. Vår vurdering er at kvantitative undersøkelser av denne typen likevel kan være verdt å gjennomføre, blant annet fordi de tvinger forskeren til å studere hvert enkelttilfelle i detalj, noe som kan føre til viktige oppdagelser. En annen grunn til å utføre denne typen undersøkelser er at det er mer informasjon i de kvantitative resultatene disse fører til, enn i en vag påstand om at en bestemt fortolkning er spesielt frekvent eller vanlig. Kvantitative undersøkelser av pragmatisk meningsinnhold utført av forskere kan dessuten danne utgangspunkt (i form av arbeidshypoteser) for senere undersøkelser der uavhengige informanter blir bedt om å vurdere et utvalg eksempler.

Den metoden vi har benyttet oss av her, nemlig korpusanalyse i kombinasjon med introspeksjon, er med andre ord ikke uproblematisk, men dette er én av flere metoder som i sum vil kunne si oss noe om betydningen til *visst*.

4 Resultater

I denne seksjonen legger vi fram resultatene av undersøkelsen vår, først og fremst i form av illustrerende eksempler på bruk av *visst*. Disse eksemplene viser at *visst* kan fremme ulike betydningsaspekter i ulike typer kontekster. Vi presenterer også tabeller som viser hvor frekvente de ulike betydningsaspektene er i vårt datamateriale, ifølge vår annotering. Vi har identifisert fire betydningsaspekter som vi mener er spesielt framtrekkende ved bruk av *visst*, nemlig 1) evidensialitet (informasjonskilde), 2) mirativitet (overraskelse), 3) epistemisk usikkerhet, og 4) negativ holdning.

4.1 'Visst' og evidensialitet

Som Fretheim (1981; 1991) og Aijmer (1996) har påpekt, er den mest påfallende egenskapen til *visst* at ordet brukes for å vise at taler har en eller annen form for evidens for det som påstås. Evidensen kan være av ulik art. Ordet brukes blant annet når taler har fått informasjonen det refereres til,

via andre, altså annenhåndsinformasjon (‘hearsay’). Dette er illustrert i (7).

- (7) a. A: 1. en gullfisk jeg har ... jeg ko-
2. (latter) den kasta jeg ut av vindu når jeg var liten
B: 3. nei hvorfor gjorde du det da?
A: 4. (latter) jeg vet ikke ... jeg har bare hørt det ... (latter)
B: 5. (latter) så slem du er skulle du se om han fløy
liksom?
A: 6. ja (latter) jeg hadde **visst** jeg tok n **visst** opp og så
bare kasta ut av
7. vinduet ... jeg ville ikke ha n mer ... (latter) [NoTa]
- b. Ja, er født i januar nei i februar sjuogførti. Ja. Det første
jeg har sagt det var **visst** “Kamerater, vi sulter” [NoTa]
- c. Ellers bruker jeg p-piller. Det er **visst** ikke helt bra, men
det er jo praktisk. [AV/KK97/01]

I (7a) har vi et utdrag fra en samtale der person A sier eksplisitt (i linje 4) at hun har hørt av andre at hun kastet en gullfisk ut av vinduet da hun var liten. I linje 6 beskriver hun episoden med gullfisken og bruker *visst*. Med andre ord, *visst* kan brukes i forbindelse med annenhåndsinformasjon. Også i (7b) mener vi den mest sannsynlige tolkningen av ytringen er at den talende rapporterer om noe hun har hørt av andre. Dersom (7b) ble ytret uten *visst*, ville ytringen isteden kunne representere talers eget minne av det som skjedde.⁵ I (7c) gjør innholdet i setningen og vår kunnskap om verden at det er rimelig å anta at taler har fått informasjon om det aktuelle saksforholdet gjennom for eksempel bøker, internett, pakningsinformasjon eller lignende. Hvilken av disse evidenskjildene som er involvert, har imidlertid ingen påvirkning på akseptabiliteten til *visst*; det som intuitivt kommuniseres er at taler har fått informasjonen om p-piller via andre. Noe som er felles for alle eksemplene i (7), er at *visst* kan byttes ut med *visstnok* uten noen nevneverdig forandring i tolkning.⁶

I (8) ser vi eksempler på bruk av *visst* ved perseptuell evidens.

- (8) a. – Men fisken er jo død. – Nei, den rører **visst** på seg. Folk
stusset der de stod foran de nye fiskekummene på Torget i
går. Det som skulle være en sprell levende fisk, lå der opp-
blåst med buken opp, full av sår etter fiskegarnet.
[AV/BT97/01]

- b. Guri meg, nå holdt jeg **visst** på å rive ned den. (Om en mikrofon som taler har kommet borti) [NoTa]
- c. Nå har han henne under seg i mørket, vet at hun vil åpne seg, bare han gjør hva han har lært, men det går langsomt, og nå snakker hun **visst** til ham igjen. [SK/BjKe/01]
- d. Hvor pokker er jeg? Jeg snakket med dr. Gjerde, jeg skjelte ham **visst** ut. [SK/VeBe/01]

Alle ytringene med *visst* i (8) kan brukes i tilfeller der taler har direkte evidens for det som påstås. (8a) kan ytres i en situasjon der den talende står og ser på fisken på det tidspunktet ytringen finner sted; taler har i så fall visuell evidens for påstanden om at fisken rører på seg, noe tilstedeværelsen av *visst* er i overensstemmelse med. Det samme er tilfelle i (8b) og (8c), der taler rapporterer om noe hun selv nettopp har opplevd eller hørt og derfor har direkte evidens for. I (8d) kan man se for seg ulike scenarier i overensstemmelse med ytringen. Én mulighet er at taler selv har erfart (og minnes) at hun skjelte ut dr. Gjerde, noe som i likhet med persepsjon er en form for førstehåndsinformasjon.

Ifølge datamaterialet vårt brukes *visst* spesielt ofte når slutninger er involvert. Noen av disse eksemplene er gjengitt i (9).

- (9) a. Ei stripe lys slipper ut døra fra kjellerlokalet til Rema 1000 på Melhus. Det er **visst** kveldsåpent, og sammen med lyset siver discorytmer, tung pust og lyden av 16 hoppetau som smeller i gulvet, fortere og fortere. [AV/Ad96/01]
- b. Hun har beholdt sitt sveitsiske pass og stemte ja til EØS ved folkeavstemningen for noen måneder siden. Men det hjalp **visst** lite, det ble nei-flertall. [AV/af94/01]
- c. Forklar nå hvilke fisk disse kaviartypene kommer fra! spør vi, og peker på stablene av vakuumpakket glass i ulike farger. – Eh, ja. Denne er fra ... De norske fiskenavnene sitter **visst** litt langt inne, så Larsen må trå til og forklare [...] [AV/BT97/01]
- d. Lars Sponheim har signalisert at han gjerne vil overta som partileder. Vel og merke dersom partiet gjør som han vil. Sponheim er en ivrig talsmann for demokratiet, men ser **visst** litt stort på dette med partidemokrati. Han er slett

ikke fremmed for tanken på å stille ultimatum til sine partifeller. [AV/BT95/02]

I disse eksemplene brukes *visst* i situasjoner der taler (eller skribent) mest sannsynlig har sluttet seg til det proposisjonelle innholdet i ytringen. I (9a) får vi inntrykk av at taler har sluttet seg til at butikken har kveldsåpent basert på det faktum at det siver lys ut fra døra til kjellerlokalet. I (9b) er det at det hjalp lite å stemme *ja* til EØS noe som følger av det som uttrykkes i setningen etter, nemlig at det ble *nei*-flertall. I (9c) er evidensen som *visst* henleder mot, tilgjengelig i diskursen ved at vi får beskrevet at de som får spørsmålet, ikke svarer, og i (9d) nevner artikkelforfatteren premissene for å konkludere med at Sponheim ser litt stort på det med partidemokrati. I alle disse eksemplene kan *visst* byttes ut med for eksempel *tydeligvis* uten at ytringene forandrer karakter. Foruten å vise at *visst* kan brukes ved slutninger, illustrerer eksemplene i (9) at *visst* iblant får en diskursstrukturerende effekt ved å peke mot en bestemt premiss for slutningen. Dette er imidlertid bare en kontekstuell betinget effekt i de tilfellene der evidensen taler baserer seg på, er nevnt umiddelbart tidligere eller senere i diskursen. *Visst* kan vel så gjerne brukes som uttrykk for at taler har trukket en slutning uten at det er klart for tilhører hvilke premisser slutningen er basert på.

I de fleste av eksemplene i (7), (8) og (9) er det relativt tydelig hvilken type informasjonskilde den kommuniserende har for ytringen sin, men i mange tilfeller er det ikke klart ut fra konteksten hvilken type evidens som er involvert. (10) er et slikt eksempel.

- (10) To av damene på kontoret har fibromyalgi. De har vondt over alt, er svimle, har hodepine og sover dårlig. De ønsker egentlig å slutte å jobbe, men det er **visst** ikke så lett å få trygd. Jeg håper jeg slipper å få fibromyalgi. [AV/KK97/01]

Ytringen med *visst* i (10) oppfattes intuitivt som helt akseptabel selv om man som tilhører ikke vet om taler baserer seg på annenhåndsinformasjon eller slutninger. Det samme er tilfelle i for eksempel (8d), som vi så på tidligere. Denne ytringen vil være akseptabel uavhengig av om taler har hørt av andre at hun skjelte ut dr. Gjerde, eller om hun rapporterer om noe hun opplevde selv. Det at evidensilden i mange tilfeller kan forbli underspesifisert uten at kommunikasjonen føles mangelfull, tyder på at betyd-

ningen til *visst* er generell nok til å være kompatibel med flere evidenskilder. Dersom vi alltid hadde tolket inn en spesifikk evidenskilde i ytringer med *visst*, ville det kunne bli tatt til inntekt for flertydighet (ett *visst* med betydningen ‘dette er annenhåndsinformasjon’, ett *visst* med betydningen ‘dette har taler kommet fram til gjennom slutninger’, og ett *visst* med betydningen ‘dette har taler direkte evidens for’).

Tabell 1 nedenfor gir oversikt over frekvensen til de ulike informasjonskildene for ytringer med *visst* i vårt korpus, slik dette ble tolket av artikkelforfatterne. Kategorien ‘direkte persepsjon’ tilsvarer persepsjon og andre former for førstehåndskunnskap, inklusive indre tilstander. Ettersom det ofte var vanskelig å bestemme informasjonskilde (kun den kommuniserende vet nøyaktig hvilken informasjonskilde som ligger til grunn for en ytring), valgte vi å inkludere også disjunktive kategorier; ‘slutning eller annenhåndsinformasjon’, ‘slutning eller direkte persepsjon’ og ‘annenhånd eller direkte persepsjon’. Vi inkluderte også kategorien ‘ubestemmelig’ for tilfeller der vi ikke greide å snevre inn informasjonskilden i det hele tatt.

Informasjonskilde	Oslo-korpuset	BB/NoTa	Sum
Slutning	41	10	(38,6 %) 51
Annenhåndsinformasjon	9	27	(27,3 %) 36
Direkte persepsjon	6	1	(5,3 %) 7
Slutning eller annenhåndsinformasjon	19	7	(19,7 %) 26
Slutning eller direkte persepsjon	5	2	(5,3 %) 7
Annenhåndsinformasjon eller direkte persepsjon	1	0	(0,8 %) 1
Ubestemmelig	1	3	(3 %) 4
Sum	82	50	(100 %) 132

Tabell 1: Informasjonskilde ved bruk av *visst*

Tabell 1 viser at både slutninger, annenhåndsinformasjon og direkte persepsjon er belagt i datamaterialet vårt, noe også eksemplene i (7)–(10) har illustrert. Slutninger og annenhåndsinformasjon er de klart mest dominerende informasjonskildene. Direkte persepsjon er den aktuelle informasjonskilden i kun 7 av 132 eksempler og utgjør bare omkring 5% av tilfellene. Noe annet vi kan lese ut av Tabell 1, er at bruken av *visst* korrelerer i noen grad med diskurstype. Mens slutninger er den dominerende informasjonskilden i

tekstdatabasen (Oslo-korpuset), dominerer annenhåndsinformasjon i de talte databasene (BB og NoTa).

Når vi sammenstiller disse resultatene med den eksisterende litteraturen om *visst*, ser vi at vi har funnet støtte for det viktigste aspektet ved analysene til Fretheim (1981; 1991) og Aijmer (1996), nemlig at *visst* er en type evidensmarkør. Samtidig ser vi at Fretheims påstand om at *visst* “[...] conveys that the statement it modifies is not based on reasoning as much as on sensory experience [...]” (jf. Fretheim 1991: 181) i alle fall må modifiseres med hensyn til diskurstype, i og med at slutninger er den dominerende informasjonskilden, mens direkte persepsjon sjelden er eneste informasjonskilde i vårt datamateriale. Dataene våre viser også at Aijmers (ibid.) påstand om at svensk *visst* ikke kan brukes ved direkte persepsjon, ikke uten videre kan aksepteres som en gyldig generalisering for norsk *visst* – i alle fall ikke uten at det presiseres hva det vil si å trekke en slutning, i motsetning til det å ha direkte evidens for noe.

4.2 ‘*Visst*’ og mirativitet

Mirativitet handler om hvorvidt taler er overrasket over, eller uforberedt på, det saksforholdet som beskrives (se for eksempel DeLancey 1997; 2001). I motsetning til det som har vært observert i den eksisterende litteraturen om *visst*, mener vi at mirativitet er et betydningsaspekt som opptrer systematisk ved bruk av *visst*. Tre eksempler som viser at *visst* kan føre til en mirativ tolkning av ytringen, er (11a), (11b) og (11c) nedenfor.

- (11) a. Jeg snakket med dr. Gjerde, jeg skjelte ham **visst** ut.
[SK/VeBe/01]
- b. – Jeg har alltid hatt lyst til å prøve meg på Sandefjord-smøret, men det er **visst** ikke så lett, konstaterer Ludvig Steff-Pedersen (82) mens han rører av all kraft for å få fløten til å tykne. [AV/Af96/01]
- c. Frøken ditt og frøken datt. De unge damene og herrene den gang hadde **visst** ikke fornavn. [AV/BT96/02]

I (11a) får man intuitivt en følelse av at den som skjelte ut dr. Gjerde, var overrasket over at det skjedde. Dersom *visst* ikke var til stede i ytringen, kunne hendelsen derimot ha vært noe taler hadde planlagt. En lignende effekt kan observeres i (11b). Når *visst* er til stede, får man følelsen av at taler nettopp har fått erfare at det er vanskelig å lage Sandefjord-smør, og at dette

er noe han ikke var forberedt på. Også i (11c) presenteres et saksforhold som taler ikke synes å ha vært forberedt på.

Som vi allerede har vært inne på, kan *visst* i enkelte tilfeller brukes ved direkte persepsjon. Vi ga noen eksempler i (8): *Nei, den rører visst på seg; Guri meg, nå holdt jeg visst på å rive ned den; og nå snakker hun visst til ham igjen*. Noe som kjennetegner disse eksemplene, ifølge vår intuisjon, er at man lett får en mirativ tolkning. At overraskelsesaspektet kommuniseres gjennom bruken av *visst* og ikke bare gjennom andre aspekter ved ytringen, ser vi når vi sammenligner de oppkonstruerte eksemplene i (12) nedenfor, i en antatt kontekst der taler har direkte perseptuell evidens for det som påstås:

(12)	a.	i.	Den rører visst på seg.
		ii.	~ Den rører på seg.
	b.	i.	Nå holdt jeg visst på å rive ned den.
		ii.	~ Nå holdt jeg på å rive ned den.
	c.	i.	Nå snakker hun visst til ham igjen.
		ii.	~ Nå snakker hun til ham igjen.

Ifølge vår intuisjon er (12ai) med *visst* den mest naturlige uttrykksmåten dersom taler og tilhører har trodd at fisken er død, og taler derfor er overrasket over å se at den rører seg, mens (12aii) uten *visst* er det naturlige valget dersom taler har mistenkt eller vært klar over at fisken lever og rører på seg. Likeledes mener vi at i)-versjonen med *visst* i (12b) i større grad enn ii)-versjonen antyder at taler ikke var forberedt på at hun skulle rive ned mikrofonen, noe som impliserer at hun ikke hadde full kontroll over handlingene sine. Når det gjelder forskjellen mellom (12ci) og (12cii), er dette et eksempel der både usikker persepsjon og mirativitet kan antydes gjennom tilstedeværelsen av *visst*.

Bruk av *visst* kan føre til en mirativ tolkning av ytringen både når vi har å gjøre med direkte persepsjon og andre typer informasjonskilder, men *visst* kan også opptre uten mirativitet som resultat. Et eksempel som viser dette, er (13).

- (13) Men Siv Eriksen (ex. Gjerpen) & co. imponerte ikke storveis på Stord, og kunne fått kamp med en rutinert toppspiller i vertskapets rekker. Hanne Hegh spilte i fjor, er lagleder i år, og utvilsomt en

kapasitet gull verdt for et mannskap blottet for rutine på høyt nivå. Håndballdronningen la **visst** opp et år for tidlig. [AV/BT95/04]

Her får vi ikke inntrykk av at den kommuniserende er spesielt overrasket over saksforholdet som *visst* modifierer. Om vi utelater *visst*, forandrer ytringene karakter, men ikke først og fremst med hensyn til mirativitet.

Tabell 2 nedenfor viser frekvensen av mirative tolkninger av ytringer med *visst* i vårt materiale. I Tabell 3 er forekomster av mirativ tolkning sortert etter evidenskilde.⁷

	Mirativ tolkning	Ikke mirativ	Sum
Samtlige	(26,5 %) 35	(73,5 %) 97	(100 %) 132

Tabell 2: Mirativ tolkning blant samtlige forekomster av *visst*

	Mirativ tolkning	Ikke mirativ	Sum
Annenhåndsinformasjon	(0 %) 0	(100 %) 36	(100 %) 36
Slutning	(37,3 %) 19	(62,7 %) 32	(100 %) 51
Direkte persepsjon	(100 %) 7	(0 %) 0	(100 %) 7

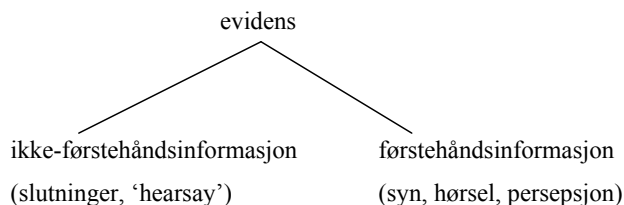
Tabell 3: Mirativ tolkning av *visst* sortert etter evidenskilde

Når man ser på samtlige eksempler under ett (jf. Tabell 2), assosieres *visst* med overraskelse eller ‘uforbereadt sinn’ i omtrent en fjerdedel av de diskursutdragene vi har sett på. Sett i lys av at verken Fretheim (1981; 1991), Aijmer (1996) eller de norske ordbøkene nevner dette betydningsaspektet ved *visst*, er dette overraskende tall som man bør ha som mål å etterprøve med andre metoder i oppfølgingsstudier. Som det framkommer av Tabell 3, er det en tydelig forskjell mellom informasjonskildene. Mens *visst* ved direkte persepsjon går hånd-i-hånd med mirativitet i samtlige tilfeller (riktignok basert på svært få tilfeller av direkte persepsjon), er korrelasjonen svakere for slutninger, og ikke-eksisterende for annenhåndsinformasjon i vårt korpus. Det kan med andre ord virke som om mirativitet opptrer mest naturlig som en følge av *visst* dersom evidensen er “nær” taler og ytringsøyeblikket.

4.3 Evidensialitet på tvers av språk

Før vi går videre og ser på andre betydningsaspekter som kan kommuniseres gjennom *visst*, skal vi dvele litt ved kategorien ‘evidensialitet’ – altså språk-

lig uttrykk for informasjonskilde. Ifølge Aikhenvald (2004) er evidensialitet en viktig grammatisk kategori i svært mange av verdens språk. I språk med grammatisk uttrykt evidensialitet er det obligatorisk å spesifisere hvilken type informasjonskilde taler har for påstanden sin. I språket tariana, for eksempel, som snakkes i nordvestre deler av Amazonas, har man én verbform som uttrykker at taler har hørt saksforholdet som beskrives av andre, en annen verbform som uttrykker at taler har trukket en slutning, en tredje verbform som viser at den aktuelle proposisjonen er generell kunnskap, en fjerde form for å signalisere visuell persepsjon, og en femte form for ikke-visuell persepsjon (Aikhenvald 2006: 320). I de fleste andre språk gjøres det færre distinksjoner. En vanlig inndeling er å skille mellom førstehåndsinformasjon og ikke-førstehåndsinformasjon. I språk med dette systemet vil førstehåndsinformasjon inkludere i alle fall perseptuell evidens, mens ikke-førstehåndsinformasjon vil inkludere i alle fall slutninger og annenhåndsinformasjon ('hearsay'). Dette systemet er gjengitt i Figur 1.

Figur 1: Aikhenvalds inndeling av førstehånds- vs. ikke-førstehåndsinformasjon (Aikhenvald 2004)

I lys av denne inndelingen framstår norsk *visst* som en uvanlig evidensmarkør, i og med at ordet kan brukes ved slutninger, annenhåndsinformasjon, og i enkelte tilfeller ved direkte persepsjon, en inndeling som går på tvers av Aikhenvalds grunnleggende skille mellom førstehånds og ikke-førstehåndsinformasjon.

I og med at *visst* ifølge Aijmer (1996) koder at taler baserer seg på annenhåndsinformasjon eller slutninger (altså ikke-førstehåndsinformasjon), er Aijmers analyse av svensk *visst* i overensstemmelse med Aikhenvalds evidensklassifisering. På sett og vis kan man argumentere for at man alltid har en slutningsrekke involvert når man bruker *visst* og samtidig rapporterer om noe man har direkte perseptuell evidens for. For

eksempel vil ytringen *Det regner visst* ved direkte persepsjon kunne være basert på slutningsrekken ‘Jeg kjenner at det regner, altså regner det’. Men om vi antar en slik analyse og sier at *visst* er en evidensmarkør, hvordan kan det da ha seg at generaliseringen ‘*visst* kan brukes ved annenhånds-informasjon og slutninger’ i norsk er i overensstemmelse med det å direkte observere at det regner, mens markører av annenhåndsinformasjon og slutninger i en rekke andre språk ikke er det? Det er problematisk å anta at norsk *visst* koder ikke-førstehåndsevidens, i og med at denne kategorien ikke er i overensstemmelse med direkte persepsjon i andre språk.

En sannsynlig årsak til at norsk *visst* er i utakt med Aikhenvalds evidenssystemer, er at evidensialitet ikke er en grammatisk kategori i norsk, mens Aikhenvald beskriver nettopp språk med grammatisk, og derfor obligatorisk, evidensialitet. Lazard (2001) observerer at i språk der ytringer vanligvis er umarkerte for evidensialitet, vil en eventuell evidensmarkør ha andre egenskaper enn i språk med grammatisk evidensialitet:

In Balkan and Middle Eastern languages, the evidential has three main uses: hearsay, inference, and the so-called ‘mirative’ or ‘admirative’. In other words, it may be used to refer to sayings of other people, to inferences drawn from the evidence of traces of events, or to perception of unexpected events at the very moment of speaking. [...] Since the three uses – hearsay, inference and mirative – are found as subcategories of the same category in a number of languages belonging to different families and spoken in different parts of the world, their association cannot be fortuitous: they must have something in common. [...] ‘Ordinary’, non-evidential forms state the facts purely and simply. Evidential forms, on the other hand, point to the speaker’s *becoming aware of the facts*. [...] Since the three meanings are expressed by the same forms, they should be subsumed under a common semantic value. This can be paraphrased as ‘as it appears’. (Lazard 2001: 361–362)

Ut fra dette sitatet og dataene vi har presentert i de to forrige seksjonene, slutter norsk *visst* seg inn i rekken av den typen evidensmarkører som Lazard (2001) beskriver. Norsk *visst* er en evidensmarkør som har en bruk som står i opposisjon til umarkerte ytringer, og ordet er kompatibelt med både slutninger, annenhåndsinformasjon og direkte persepsjon i kombinasjon med overraskelse eller ‘uforbereadt sinn’ (mirativitet). Vi vil modifisere dette utsagnet noe, for vi er enige med Fretheim (1991) i at man også kan bruke *visst* ved direkte persepsjon dersom evidensen ikke er helt overbevisende og taler dermed er litt usikker på om det hun sier stemmer. Uavhengig av en eventuell modifisering av Lazards generalisering, viser

sitatet at den norske evidensmarkøren *visst* ikke er så særegen som man ellers kan få inntrykk av om man sammenligner *visst* med evidensmarkører i de språkene Aikhenvald (2004) beskriver.

4.4 'Visst' og talers grad av sikkerhet (epistemisk modalitet)

Som framhevet i en rekke norske ordboksoppslag, gir tilstedeværelsen av *visst* ofte inntrykk av at taler presenterer det aktuelle saksforholdet som noe usikkert, dvs. som noe taler ikke nødvendigvis kan eller vil stå inne for. I (14) ser vi fire eksempler som illustrerer dette.

- (14)
- a. A: og har du bodd der e lenge?
B: sju og femti var det **visst** det var nå ... tror jeg ... sju og femti ... sju åtte og femti [NoTa]
 - b. Han sa: – De var **visst** ikke så begeistret for meg som elev, De? Myrseth kvapp og kikket enda høyere opp i luften. Kjevne arbeidet tungt med siste biten av smørbrødet. – Hvorfor tror De det, spurte han og snudde seg. – Å, jeg vet ikke. [SK/VeBe/01]
 - c. Jaja, det er i hvert fall riktig. Men den Sion-ordenen er **visst** også en ekte sekt. [NoTa]
 - d. Da sprang han opp. Men så kom han **visst** til å tenke på noe, for han kom ikke av flekken. [SK/DeHS/01]

Person B i (14a) bruker *visst* i en ytring der han svarer på hvor lenge han har bodd på det stedet han og samtalepartneren snakker om. At han er usikker på om det han sier stemmer, vises både ved at han bruker *visst*, og ved at han legger til *tror jeg*. Også i (14b) ser vi direkte uttrykk for at en som bruker *visst* i en ytring, forstås som å kommunisere en antagelse, noe han tror, heller enn en sikker påstand (jf. 'Hvorfor tror De det?'). I (14c) har vi ikke noe direkte uttrykk for epistemisk usikkerhet foruten *visst*, men intuitivt ville taler virket mye mer sikker i sin sak om *visst* ikke var til stede. Dersom vi forestiller oss at det proposisjonelle innholdet i (14c) skal kommuniseres til en gruppe studenter av en foreleser i historie som er ekspert på sekter, ser vi dette tydelig: I en slik situasjon vil foreleseren ikke virke spesielt overbevisende om hun velger å bruke *visst*. La oss til sist se på eksemplet (14d). Her tolkes *visst* som et uttrykk for at taler har konkludert med at subjektsreferenten kom til å tenke på noe, basert på det at han ikke kom seg av flekken. Her, som i de andre eksemplene i (14), kunne *visst* vært

byttet ut med *antageligvis* eller *trolig* uten noen stor forskjell i tolkningen av ytringen. Dette er som forventet ettersom den informasjonskilden som tolkes inn i (14d), på ingen måte er sikker evidens for den konklusjonen taler trekker; det kan tross alt være mange andre grunner til at en person ikke kommer seg av flekken, enn at vedkommende kom til å tenke på noe. Ettersom diskursstrukturen i dette tilfellet er spesifisert leksikalsk gjennom konjunksjonen *for* (det som nevnes forut for *for*, skal tolkes som noe som følger av det som nevnes etter *for*) blir tekstfragmentet uakseptabelt uten *visst* eller et annet uttrykk for epistemisk usikkerhet.

Til tross for at *visst* ofte assosieres med epistemisk usikkerhet, kan ordet også opptre uten at dette betydningsaspektet er tydelig kommunisert. Som vi har vært inne på tidligere, virker ikke taler nødvendigvis usikker på om proposisjonen er sann når *visst* brukes ved direkte persepsjon i eksempler som *Det regner visst*, *Benken er visst våt*, og *Jeg har visst fått hodepine igjen* (se seksjon 2). De to autentiske eksemplene i (15) illustrerer muligens det samme.

- (15) a. Ja ... man må ha ganske god oversikt og så da ringer foreldrene til meg dagen før “Beklager, barnet mitt er blitt syk” eller “Nei, jeg hadde **visst** n- gjort noen annen avtale” så må man ik- forandre på det og så må man få kabalen til å gå opp på nytt [NoTa]
- b. – Jeg har alltid hatt lyst til å prøve meg på Sandefjord-smøret, men det er **visst** ikke så lett, konstaterer Ludvig Steff-Pedersen (82) mens han rører av all kraft for å få fløten til å tykne. [AV/Af96/01]

Den som er mottaker for ytringen ‘Jeg hadde visst gjort en annen avtale’, vil neppe være i tvil om at taler har gjort en annen avtale, og det er helt umulig her å bytte ut *visst* med ord som *antageligvis* eller *muligens* uten at fortolkningen av ytringen forandrer seg drastisk. Også i (15b) mener vi at det ikke er noen tvil om at taler er sikker på det han sier, nemlig at det er vanskelig å lage Sandefjord-smør. Det *visst* først og fremst synes å bidra med i (15a) og (15b), er å framheve at det fins en eller annen form for evidens for det som beskrives i ytringen med *visst*. Et legitimt spørsmål er likevel om ikke den talende – selv om han eller hun ikke er i tvil om at det som beskrives stemmer – *kommuniserer* et lite snev av usikkerhet? Her er dessverre ikke intuisjonene våre veldig tydelige. Noe vi uansett kan kon-

kludere med er at eksemplene i (15) viser at det å bruke *visst* ikke utelukker at taler i realiteten er helt sikker på det saksforholdet hun beskriver, og at epistemisk usikkerhet ikke nødvendigvis er *tydelig* kommunisert når *visst* er til stede.

Aikhenvald (2006) gjør følgende observasjon når det gjelder sammenhengen mellom evidensialitet og epistemisk modalitet, basert på data fra en lang rekke språk:

The inferred evidential [...] may acquire an epistemic extension of ‘conjecture’, uncertainty, and lack of control. [...] A reported evidential may develop an epistemic extension of unreliable information, as a means of ‘shifting’ responsibility for the information to some other source one does not vouch for [...]. Such extensions are not universal. (Aikhenvald 2006: 323–324)

Epistemisk usikkerhet er altså en av flere mulige assosierte betydninger ved slutningsbaserte og annenhåndsbaserte evidensmarkører i en rekke språk. Dette stemmer også godt overens med våre data. At det er en sammenheng mellom informasjonskilde og epistemisk modalitet, kan vi lett se for oss. Dersom taler gjør det klart at hun har basert seg på en slutning, og utgangspunktet for denne slutningen ikke er særlig overbevisende, følger det at taler ikke har sikker viten. Og dersom taler gjør det klart at hun har informasjon fra andre, og disse andre utgjør en mindre sikker informasjonskilde enn taler selv, er dette en måte å antyde usikker kunnskap på. Dersom utgangspunktet for en slutningen derimot er svært overbevisende, eller andre personer representerer sikker informasjon, følger det derimot ikke at taler tviler på det hun påstår. Dette kan forklare det at *visst* som regel, men ikke nødvendigvis, assosieres med talers usikkerhet.

Tabell 4 nedenfor viser hyppigheten av epistemisk usikkerhet i vårt datamateriale, mens Tabell 5 viser sammenhengen med informasjonskilde. Som nevnt før, må disse tallene tolkes med forsiktighet ettersom det å annotere et korpus for kommunisert meningsinnhold er vanskelig.

	Epistemisk usikkerhet	Ikke epistemisk usikkerhet	Sum
Samtlige	(94,7 %) 125	(5,3 %) 7	(100 %) 132

Tabell 4: Tolkning av *visst* med hensyn til epistemisk usikkerhet

	Epistemisk usikkerhet	Ikke epistemisk usikkerhet	Sum
Annehåndsinformasjon	(100 %) 36	(0 %) 0	(100 %) 36
Slutning	(92,2 %) 48	(7,8 %) 3	(100 %) 51
Direkte persepsjon	(42,9 %) 3	(57,1 %) 4	(100 %) 7

Tabell 5: Tolkning av *visst* med hensyn til epistemisk usikkerhet, sortert etter evidenskilde

Vår vurdering er at epistemisk usikkerhet er kommunisert, mer eller mindre tydelig, i nesten alle tilfeller der *visst* er brukt i vårt datamateriale. Epistemisk usikkerhet er med andre ord det semantiske trekket som kommuniseres mest gjennomgående ved bruk av *visst* (i tillegg til at det eksisterer en form for evidens), noe som betyr at ordbøkernes fokus på dette betydningsaspektet ikke er ubegrunnet. Som man kan lese ut av tabellene over, har vi imidlertid funnet 7 eksempler der vi mener at epistemisk usikkerhet ikke er kommunisert, eller i hvert fall ikke tydelig kommunisert. Noe som er påfallende, er at dette gjelder for mer enn halvparten av de tilfellene der informasjonskilden er direkte persepsjon (riktignok svært få tilfeller). Dette kan tolkes som uttrykk for at epistemisk usikkerhet ikke er kodet i *visst*, men heller et betydningsaspekt som påvirkes av hvilken informasjonskilde taler har for påstanden sin.

Ved første øyekast kan det virke som om tallene i Tabell 4 og 5 bekrefter Fretheims (1981; 1991) beskrivelse av *visst* som en demper og motbeviser Aijmers (1996) påstand om at *visst* uttrykker talers 'commitment'. I seksjon 5.2 skal vi imidlertid argumentere for en analyse av *visst* der både Aijmer og Fretheim får rett, hver på sin måte. En forutsetning for en slik analyse er et mer finmasket semantisk og pragmatisk begrepsapparat enn det Aijmer (1996) og Fretheim (1981; 1991) opererer med.

4.6 '*Visst*', skifte av ansvar og negativ holdning

I tillegg til tolkninger som har å gjøre med evidenskilde, mirativitet og epistemisk modalitet, kan man også få andre pragmatiske effekter ved bruk av *visst*. Et fjerde betydningsaspekt som utpeker seg i datamaterialet vårt, men som ikke har vært nevnt i den eksisterende litteraturen om *visst*, gjelder talers evaluerende holdning til det som uttrykkes. Tilstedeværelsen av *visst*

kan nemlig gi inntrykk av at taler har en negativ, syrlig eller sarkastisk holdning til det som beskrives. Eksemplene i (17) illustrerer dette.

- (17) a. I Amerika har en doktor funnet ut at alle damer har noe som heter nevrasteni. Mange leger sier også at de har hysteri. Det henger **visst** sammen med det å få barn og alt annet med oss kvinner. [AV/KK97/01]
- b. Cirkus Arnardo og Cirkus Merano samler flere tusen mennesker hver dag. I løpet av 14 dager får 50 000 mennesker med seg sirkusspillopper i hovedstaden. Men det er **visst** ikke så interessant. For mediene. [AV/A96/01]
- c. Tsjetsjenske familier, som er blitt bombet ut av sine hjem og kommet til russiske byer, utsettes for en ytterst brutal behandling der. Det er **visst** ikke meningen at tsjetsjenere som flykter fra russiske bomber skal overleve andre steder heller. [AV/BT96/03]
- d. Frøken ditt og frøken datt. De unge damene og herrene den gang hadde **visst** ikke fornavn. I hvert fall ser det slik ut når vi blar i avisen deres. [AV/BT96/02]

I (17a) gjør tilstedeværelsen av *visst* det klart at påstanden om en sammenheng mellom hysteri og kvinnelige egenskaper tillegges andre enn tekstforfatteren, nemlig de nevnte legene. Gitt det meget kontroversielle innholdet i ytringen, er det dessuten naturlig å konkludere med at tekstforfatteren stiller seg negativ til det som påstås. Tekstfragmentet får dermed en sarkastisk tone. At *visst* bidrar til dette, ser vi ved at tekstfragmentet virker mer saklig og mindre syrlig om *visst* byttes ut med for eksempel *ifølge legene*. Også i (17b) og (17c) får vi lignende effekter. I (17b) presenterer den kommuniserende en påstand som tillegges andre – nemlig at sirkus ikke er så interessant – og i (17c) uttrykkes det at det ikke er meningen at tsjetsjenere som flykter fra russiske bomber, skal overleve – gitt de russiske myndighetenes behandling av de tsjetsjenske flyktningene. Tilstedeværelsen av *visst* er vesentlig for å vise at tekstforfatteren ikke presenterer sine egne meninger i disse tekstutdragene, og ifølge våre intuisjoner kommuniserer hun samtidig en negativ holdning til det proposisjonelle innholdet i ytringen. I (17d) har taler selv trukket en slutning, men en relativt urimelig slutning, for det er klart at personer har både fornavn og etternavn. Som i de andre eksemplene i (17) får man inntrykk av at taler presenterer innholdet i ytringen med syrlig distanse.

Tabell 6 nedenfor viser tallene for hvor ofte vi mener en negativ, syrlig holdning kommuniseres ved bruk av *visst* i vårt datamateriale.

	Negativ holdning	Ingen negativ holdning	Sum
Annehåndsinformasjon	(11,1 %) 4	(87,5 %) 32	(100 %) 36
Slutning	(21,6 %) 11	(78,4 %) 40	(100 %) 51
Direkte persepsjon	(0 %) 0	(100 %) 7	(100 %) 7
Slutning eller annenhåndsinformasjon	(19,2 %) 5	(80,8 %) 21	(100 %) 26
Samtlige	(15,2 %) 20	(84,8 %) 112	(100 %) 132

Tabell 6: *Tolkning av visst med hensyn til talers negative holdning til proposisjonen*

Vi assosierer *visst* med negativ holdning i omtrent 15 % av eksemplene våre, et betydningsaspekt som så vidt vi vet ikke har vært nevnt i eksisterende beskrivelser av ordet. Igjen ser vi en mulig sammenheng med informasjonskilde, ved at negativ holdning kommuniseres i tilfeller der *visst* brukes ved slutning eller annenhåndsinformasjon, ikke ved persepsjon. Assosiasjonen mellom annenhåndsinformasjon og negativ holdning kan gis en naturlig forklaring. Ønsker taler å presentere et saksforhold med syrlig distanse, er det svært vesentlig å vise at påstanden tilhører noen andre enn taler selv – noe *visst* egner seg til. Men *visst* assosieres med syrlig distanse også i tilfeller der informasjonskilden er slutninger, der man ikke nødvendigvis presenterer andres syn. I seksjon 5.5 vil vi argumentere for at negativ holdning, i likhet med mirativitet og epistemisk usikkerhet, verken er en del av *visst* sin semantikk eller kun opptrer som en rent kontekstavhengig pragmatisk fortolkning, men utgjør det Ariel (2010; 2008) kaller et ‘prominent diskursmønster’.

5 Semantisk innhold, pragmatiske slutninger og prominente diskursmønstre

5.1 Semantisk innhold i ‘visst’

Vi har nå sett en rekke egenskaper ved *visst*: Ordet kan brukes ved annenhåndsinformasjon, slutninger og i enkelte tilfeller ved direkte persepsjon,

og ordet antyder nesten alltid at taler er usikker på, eller ikke vil eller kan stå til ansvar for, sannheten til proposisjonen som uttrykkes. *Visst* brukes også ofte når taler er overrasket eller ikke var forberedt på det saksforholdet som beskrives, og når taler ønsker å kommunisere en negativ, syrlig holdning til innholdet i ytringen. Men hva betyr *visst*? Fins det noe som knytter alle disse bruksmåtene sammen? Det mener vi det gjør. Inspirert av Lazards beskrivelse av det han kaller ‘the mediated’, som “points to the speaker’s becoming aware of the facts” (Lazard 2001: 362), foreslår vi følgende semantikk for norsk trykklett *visst*:

(18) **Semantikken til trykklett *visst*:**

For en ytring Y som inneholder trykklett *visst* og uttrykker proposisjonen *p*, berik innholdet i Y til ‘Den kommuniserende er blitt gjort oppmerksom på *p* gjennom sannsynlig evidens for *p*’.

Ifølge denne definisjonen har alle bruksmåter av *visst* noe til felles. *Visst* signaliserer at taler er blitt gjort oppmerksom på det saksforholdet som beskrives, via en eller annen form for sannsynlig evidens – altså evidens som gjør det sannsynlig at *p* er tilfelle. Hvilken type evidens som er involvert (annenhånds, slutning, persepsjon eller noe annet), vil tilhører, dersom det er relevant, kunne slutte seg til ut fra innholdet i ytringen og konteksten for øvrig, og denne informasjonen kan i sin tur lede til forskjellige implikaturer, blant annet knyttet til epistemisk modalitet, mirativitet og talers holdning. Det at evidensen presenteres som sannsynlig, i motsetning til sikker, vil via pragmatiske slutninger gjøre det sannsynlig at taler kommuniserer at hun ikke har sikker evidens, samtidig som det ikke er utelukket – noe som i sin tur gjør det sannsynlig at taler ønsker å kommunisere at hun ikke er helt sikker på om det hun påstår, er sant.

Denne semantikken har mye til felles med beskrivelsen av *visst* i både Fretheim (1981; 1991) og Aijmer (1996), i og med at vi antar at *visst* er et ord som koder at taler har evidens for det hun påstår. Beskrivelsen av evidensen som *sannsynlig* (i motsetning til sikker), er også noe som Aijmer (ibid.) og Fretheim (ibid.) har vært inne på; Aijmer ved at hun antar at *visst* koder ikke-førstehåndsinformasjon (‘hearsay’ eller slutninger), Fretheim ved at han antar at *visst* brukes når taler har hørt saksforholdet fra andre eller har usikker perseptuell evidens for det som påstås. Til forskjell fra de tidligere beskrivelsene sier ikke definisjonen i (18) noe om hvilke informasjonskilder som kan være involvert ved bruk av *visst*, og til forskjell fra

Fretheim (1981; 1991) hevder vi ikke at evidensen må være objektiv, for man kan også rapportere om indre tilstander der evidensen er av subjektiv art. Dessuten mener vi at erkjennelsesprosessen – altså det at taler er blitt gjort klar over noe – er et vesentlig aspekt ved semantikken til *visst*. Dersom man bare sier at *visst* koder at taler har en eller annen form for evidens for det hun påstår, blir det vanskelig å forklare hvorfor ikke *visst* kan brukes oftere; tross alt er nesten alt vi påstår her i verden, basert på en eller annen form for evidens.

Den mest vesentlige forskjellen mellom vår redegjørelse for *visst* og de eksisterende beskrivelsene, er at vi ønsker å forklare hvordan semantikken til *visst* fører til ulike pragmatiske fortolkninger i kontekst. Dette vil vi gjøre gjennom eksplisitte analyser av enkeltteksempler i seksjon 5.4 og ved å foreslå fem prominente diskursmønstre for *visst* i seksjon 5.5. Men før vi kommer så langt, vil vi introdusere noen relevanteoretiske kategorier og prinsipper som vil vise seg å være nyttige i beskrivelsen av hvordan *visst* kan brukes.

5.2 Prosedural betydning og bidrag til høyere ordens eksplikaturer

Legg merke til at ytringen *Det regner visst* og ytringen *Jeg er blitt gjort oppmerksom på at det regner gjennom sannsynlig evidens for at det regner ikke er helt ekvivalente:*

- (19) a. ~Det regner visst.
 b. ~Jeg er blitt gjort oppmerksom på at det regner gjennom sannsynlig evidens for at det regner.

Selv om (19a) og (19b) har mye til felles, er det også åpenbart at den som ytrer (19b), må stå til rette for detaljene i det hun beskriver, i større grad enn den som ytrer (19a). I (19b) sier taler eksplisitt at hun er blitt gjort klar over det at det regner gjennom sannsynlig evidens, mens dette bare antydes i (19a).

Innenfor det relevanteoretiske rammeverket kan vi gjøre rede for disse forskjellene. To viktige distinksjoner i denne sammenhengen er sannhetsfunksjonell mot ikke-sannhetsfunksjonell betydning og forskjellen mellom prosedural og begrepsmessig betydning (se bl.a. Blakemore 1987; Wilson & Sperber 1993). Ut fra definisjonen av disse kategoriene vil betydningen til *visst* være av en annen type enn betydningen til ord som *sannsynlig*, *evidens*, og *oppmerksom*. *Visst* er ikke et sannhetsfunksjonelt ord. Det ser

vi ved at tilstedeværelsen eller fraværet av *visst* aldri vil kunne påvirke om taler har formidlet en løgn eller ikke. *Visst* bidrar derfor ikke med innhold til ytringens proposisjon, dvs. det saksforholdet som beskrives og som i prinsippet kan vurderes som sant eller usant av en tilhører i en gitt situasjon. Vi mener dessuten at *visst* er et ord med prosedural betydning, i motsetning til begrepsmessig betydning. Ifølge Wilson & Sperber (1993) koder prosedurale ord restriksjoner på den slutningsbaserte fasen i forståelsen av en ytring. Det vil si, slike ord koder ikke representasjoner eller begreper som de fleste andre ord, men signaliserer heller hvordan ytringen skal bli *prosessert*. Et særtrekk ved prosedural betydning er at denne typen betydning er lite håndfast og vanskelig å beskrive, noe som stemmer godt overens med norsk *visst*.

(18) skal altså forstås som en instruksjon til tilhører om hvilke former for pragmatisk beriking som skal foretas for en ytring med *visst*. Likhetene mellom (19a) og (19b) blir dermed er at begge ytringer er kompatible med én og samme situasjon i verden, nemlig at det regner, og at taler har evidens for dette. Men mens dette med evidensen er kommunisert eksplisitt i (19b), og derfor er noe den kommuniserende vil måtte stå til rette for i en vurdering av om hun har ytret seg sannferdig eller ikke, er dette kommunisert via pragmatisk beriking i (19a), og er derfor ikke i samme grad talers ansvar. I likhet med Infantidou (2001), som analyserer den greske evidenspartikkelen *taha*, antar vi at *visst* bidrar med prosedurale restriksjoner på høyere ordens eksplikaturer.

En høyere ordens eksplikatur er en form for *eksplikatur*, det vil si, en kommunisert antagelse som er en videreutvikling av det som er språklig kodet i ytringen (Wilson & Sperber 1995: 182). Det som kjennetegner høyere ordens eksplikaturer, er at de er en form for kommentar til ytringens proposisjon (Sperber & Wilson 1993: 11; Carston, 2002: 377). Kommentaren til ytringens proposisjon kan være i form av en talehandling (for eksempel: den kommuniserende spør om *p*; den kommuniserende påstår at *p*) eller talers holdning (for eksempel: den kommuniserende håper at *p*; den kommuniserende tror at *p*). Det å analysere *visst* som et ord som bidrar til høyere ordens eksplikaturer, er i overensstemmelse med det faktum at det kan være sant eller usant at taler har evidens for påstanden sin når hun bruker *visst*, uten at dette er noe som talers sannferdighet vil bli vurdert ut ifra når hun framfører ytringen.

(18) kan nå reformuleres i henhold til det relevantsteoretiske begrepsapparatet:

(20) **Prosedural betydning for trykklett *visst*:**

For en ytring Y som inneholder trykklett *visst* og som uttrykker proposisjonen *p*, berik innholdet i Y til høyere ordens eksplikaturen ‘Den kommuniserende er blitt gjort oppmerksom på *p* gjennom sannsynlig evidens for *p*’.

Legg merke til at det ikke står noe i (20) om hvorvidt taler kommuniserer at proposisjonen er sann eller ikke. Det er fordi vi mener epistemisk usikkerhet ikke er en del av *visst* sin semantikk, men isteden en spesielt frekvent pragmatisk slutning som følger av det at taler velger å kommunisere at hun har sannsynlig evidens for det hun påstår. For å få et inntrykk av hvordan *visst* sin betydning skiller seg fra ord som koder epistemisk usikkerhet direkte, ta en kikk på eksemplene i (21).

- (21) a. ~Dette er visst en tasmansk pungdjevel.
b. ~Dette er muligens en tasmansk pungdjevel.

Det er ifølge våre intuisjoner en forskjell mellom disse ytringene ved at taler kommer med en svakere påstand i (21b) enn i (21a) når det gjelder hvor sannsynlig det er at dyret faktisk er en tasmansk pungdjevel. Denne forskjellen mener vi bunner i at *muligens* er et ord som direkte uttrykker talers grad av epistemisk sikkerhet, noe som leder til høyere ordens eksplikaturen ‘Taler anser det som mulig (men ikke sikkert) at dette er en tasmansk pungdjevel’. *Visst*, derimot, har ifølge vår analyse betydningen i (20), noe som fører til høyere ordens eksplikaturen ‘Taler er blitt gjort oppmerksom på at dette er en tasmansk pungdjevel via sannsynlig evidens for at dette er en tasmansk pungdjevel’. Antagelser om talers grad av sikkerhet framkommer kun indirekte via slutninger i det siste tilfellet, mer presist i form av en implikatur. Implikaturer kan kommuniseres mer eller mindre tydelig, og er typisk mindre tydelig kommunisert enn eksplikaturer, noe som kan forklare hvorfor (21b), med *muligens*, synes å uttrykke større grad av epistemisk usikkerhet enn (21a), med *visst*. Forskjellen mellom (21a) og (21b) er med andre ord følgende: I (21b) er den epistemiske usikkerheten eksplisitt kommunisert, mens den er implisitt kommunisert i (21a).

Det å anta at epistemisk usikkerhet kan kommuniseres på ulike nivåer, altså både på eksplikaturnivå og implikaturnivå, kan forklare hvorfor Aijmer (1996) sier at svensk trykklett *visst* uttrykker ‘commitment’, mens Fretheim (1981; 1991) og de norske ordbøkene påstår det motsatte for norsk trykklett

visst. Ifølge vår analyse er en mulig forklaring på denne konflikten at de ulike forfatterne har ulike betydningsnivåer i tankene: Aijmer har rett i at *visst* ikke koder epistemisk usikkerhet som en del av ordets semantikk, mens Fretheim (1981; 1991) har rett i at *visst* svært ofte brukes for å kommunisere epistemisk usikkerhet. Dette viser at det er nyttig å operere med ulike kategorier for kodet betydning (semantikk) og ulike nivåer for kommunisert meningsinnhold (pragmatikk), slik det gjøres innenfor relevansteorien.

5.3 '*Visst*' og pragmatisk beriking

Det aller meste av det vi påstår her i verden, er basert på en eller annen form for evidens. Vi forteller hva vi heter, basert på evidens. Vi forteller hvor mye klokka er, basert på evidens. Og vi forteller at jorda er rund, basert på evidens. Men vi bruker ikke nødvendigvis *visst* for det. Med mindre noe annet er spesifisert, vil tilhøreren vår uansett anta at vi har en eller annen form for evidens som sannsynliggjør det vi sier. I språk der evidenskilde er grammatisk uttrykt, får man informasjon om *hvilken* evidenskilde taler har. Men hvorfor bry seg med å bruke et ord som uttrykker *at* taler har evidens, slik det er tilfelle med *visst*, dersom tilhører uansett vil anta at det fins slik evidens?

Ifølge det relevansteteoriske synet på kommunikasjon (Sperber & Wilson 1986/1995; Wilson & Sperber 2004), vil en tilhører alltid tolke en ytring ut fra en forventning om at den er optimalt relevant for henne. Optimal relevans er definert som en funksjon av prosesseringskostnader og positive kognitive effekter: Jo mer prosesseringskostnader en tilhører må investere for å oppnå en fortolkning, jo flere positive kognitive effekter kan hun forvente (jf. det kommunikative relevansprinsippet, Wilson & Sperber 2004: 612). Kognitive effekter er forandringer i en persons mentale representasjon av verden, og positive kognitive effekter er slike forandringer som er verdt å ta vare på; først og fremst korrekte antagelser om verden (Wilson & Sperber 2004: 608). Ettersom evidensbaserte antagelser om verden har større sannsynlighet for å være korrekte enn de som ikke er det, betyr dette at en optimalt relevant fortolkning av en ytring typisk vil inkludere en implisitt antagelse om at taler har evidens for det hun påstår, enten sikker evidens eller – trolig mer vanlig – sannsynlig evidens.

I og med at vi også uten *visst* som regel vil anta at den kommuniserende har evidens for påstanden sin, og i og med at tilstedeværelsen av et ekstra ord krever større prosesseringskostnader, synes vi å ha et problem med å forklare hvordan tilstedeværelsen av *visst* noen sinne kan være optimalt

relevant. At dette problemet bare er tilsynelatende, og dessuten kan forklare hvorfor *visst* har så mange assosierte betydninger, kan illustreres med eksemplene i (22).

- (22) a. ~Jeg bor i Trondheim.
 b. ~Jeg bor visst i Trondheim.

Enhver normalt oppegående person vet selv meget godt hvor hun bor, og kan uttrykke (22a) med stor grad av epistemisk sikkerhet: “Jeg vet dette og presenterer det som sant”. På ett eller annet tidspunkt ble hun klar over at hun bodde i Trondheim, gjennom en eller annen form for evidens, men hvorfor kommunisere det språklig? Det at man en eller annen gang i tiden har fått tilgang på evidens for det man mener å vite, er noe som er så selvsagt at man ikke trenger å nevne det; det medfører ingen nye kognitive effekter og er derfor ikke verdt de ekstra prosesseringskostnadene som et eksplisitt uttrykk for dette ville medføre for tilhøreren. I (22b), der *visst* er til stede, får man inntrykk av at taler ikke var klar over at hun bodde i Trondheim tidligere. For eksempel kan vi se for oss at hun har vært så døddrukken at hun en stund trodde hun bodde i Oslo, men at hun ved synet av Nidarosdomen kommer på bedre tanker. Spørsmålet er hvorfor tilstedeværelsen av *visst* fører til denne fortolkningen. Ifølge (20) får tilhører følgende hint gjennom ordet *visst*: ‘Taler er blitt gjort kjent med at hun bor i Trondheim ved at hun har fått sannsynlig evidens for dette.’ En spesielt lett tilgjengelig fortolkning er at taler er blitt gjort kjent med at hun bor i Trondheim, nå nylig. En erkjennelse involverer dessuten et “før” og et “etter”: Før erkjennelsen har man ikke kunnskap om det saksforholdet man erkjenner, etter erkjennelsen har man det. Det å nevne en erkjennelsesprosess, som vi antar at man gjør med *visst*, gir derfor lettere tilgang på antagelser som har å gjøre med talers syn på verden før og etter erkjennelsesprosessen, enn om erkjennelsesprosessen ikke var nevnt. Dette forklarer det faktum at vi lettere tolker inn en antagelse i (22b), med *visst*, om at taler på et tidspunkt tidligere ikke var klar over at hun bodde i Trondheim, enn i (22a), uten *visst*.

Effekten av *visst* varierer fra kontekst til kontekst, men dette står fast: Det å bruke *visst* står i opposisjon til umarkerte ytringer der taler kommuniserer en proposisjon som hun – med mindre hun antyder noe annet – antar er en sann beskrivelse av verden, og som hun har tilegnet seg på en slik måte at det ikke er verdt å nevnes. Med *visst* kommuniserer den talende at hun er blitt gjort kjent med det aktuelle saksforholdet via en eller annen

form for sannsynlig evidens, og at dette er verdt å nevnes. En grunn kan være at taler har hørt saksforholdet fra noen andre og ikke er helt sikker på om det er sant; en annen grunn kan være at hun ønsker å peke på den (mer eller mindre gyldige) slutningen hun har trukket for å komme fram til det hun påstår; og en tredje grunn kan være at taler er overrasket over det hun beskriver, fordi hun ikke tidligere var klar over det. Alle disse betydningsaspektene kan på en eller annen måte knyttes til det å bli gjort oppmerksom på et saksforhold via evidens (jf. Lazard 2001). Det at *visst* brukes sjeldnere ved direkte persepsjon enn ved slutninger og annenhåndsinformasjon, mener vi skyldes at det ofte vil være overflødig – og til og med misvisende – å nevne at man har sannsynlig evidens for noe som tilhører normalt vil anta man har sikker evidens for – med mindre man ønsker å kommunisere noe mer enn dette. Dette mener vi er en viktig årsak til at *visst* ved direkte persepsjon ofte brukes til å kommunisere også overraskelse og/eller epistemisk usikkerhet.

5.4 Analyse av enkeltteksempler

I denne seksjonen skal vi se nærmere på hvordan *visst* kan antas å bidra til fortolkningen av fire utvalgte ytringer; én ytring der *visst* brukes i forbindelse med annenhåndsinformasjon og epistemisk usikkerhet, én der *visst* får en diskursstrukturerende effekt, én der *visst* brukes ved direkte persepsjon og mirativitet, og én der *visst* brukes for å uttrykke negativ holdning til det proposisjonelle innholdet i ytringen.

Det første eksempelet vi skal se på, er (23), tidligere presentert som (7b):

(23) Det første jeg har sagt det var visst “Kamerater, vi sulter”. [NoTa]

Ifølge (20) koder *visst* at påstanden i ytringen er noe taler er blitt gjort kjent med gjennom sannsynlig evidens, og ifølge det kommunikative relevansprinsippet (Wilson & Sperber 2004: 612) kan tilhører forvente at dette er verdt å nevnes. Skal dette være verdt å nevnes, følger det at saksforholdet i (23) ikke er noe taler selv har opplevd og husker og nå forteller videre, for det er den fortolkningen vi ville oppnådd også om *visst* ikke var til stede. Gitt saksforholdet som beskrives, er det sannsynlig at evidensen taler baserer seg på, er annenhåndsinformasjon. Vi får dermed den kontekstuelle betingede tolkningen ‘Jeg er – ved at noen har fortalt meg det – blitt gjort kjent med at det første jeg sa som barn, var “Kamerater, vi sulter”’. Denne

tolkningen fører i sin tur til nye pragmatiske slutninger. Ettersom taler er blitt fortalt det hun påstår, av andre, kan hun ikke stilles til ansvar for hvorvidt det er sant eller ikke, og det er heller ikke sikkert hun selv tror det er sant. Disse antagelsene er lett tilgjengelige og krever relativt lite prosesseringskostnader å hente inn, spesielt fordi det er presisert i semantikken til *visst* at evidensen taler baserer seg på, bare er sannsynlig. Dessuten, når man presenterer noe man selv har sagt som barn, som noe man har hørt via andre, følger det at man trolig ikke kan huske det selv.

Ifølge det relevante teoretiske rammeverket involverer det å identifisere talers intenderte budskap flere ulike prosesser. I sin søken etter relevans har tilhører som oppgave å identifisere eksplikaturer, impliserte premisser⁸ og impliserte konklusjoner (se Wilson & Sperber 2004: 615). Disse oppgavene utføres ikke nødvendigvis i en bestemt rekkefølge; hypoteser om eksplikaturer, impliserte premisser og impliserte konklusjoner utvikles parallelt og i gjensidig påvirkning av hverandre (Wilson & Sperber *ibid.*). Med dette som forbehold er (24) et eksempel på hvordan vi kan se for oss at fortolkningen av (23) framkommer.

(24)

- a. Ytring: *Det første jeg har sagt det var visst "Kamerater, vi sulter"*
- b. Eksplikatur: [Det første taler sa som barn, var "Kamerater, vi sulter"]*p*
- c. Bidrag *visst*: Taler er blitt gjort oppmerksom på *p* gjennom sannsynlig evidens for *p*
- d. Høyere ordens ekspl.: Taler er, via sannsynlig evidens, blitt gjort oppmerksom på at [det første taler sa som barn var "Kamerater, vi sulter"]
- e. Implisert premiss: Dersom man velger å kommunisere at man er blitt gjort oppmerksom på noe man selv har sagt, er det fordi man har hørt det fra andre
- f. Implisert konklusjon: Taler har hørt fra andre at [det første taler sa som barn, var "Kamerater, vi sulter"] (følger av (24d, e))
- g. Implisert premiss: Dersom man har informasjon kun via andre, er det ikke sikkert man tror at denne informasjonen er sann

- h. Implisert konklusjon: Det er ikke sikkert taler tror på at [det første taler sa som barn, var “Kamerater, vi sulter”] (følger av (24f,g))
- i. Implisert premiss: Dersom man velger å kommunisere at man har hørt via andre noe man selv har sagt, er det fordi man ikke selv husker å ha sagt det
- j. Implisert konklusjon: Taler husker ikke at [det første taler sa som barn, var “Kamerater vi sulter”] (følger av (24f,i))

Vi ser at tilstedeværelsen av *visst* i dette eksempelet i høyeste grad bidrar til ytringens relevans. Vi får andre og flere kognitive effekter enn om *visst* ikke var til stede, nemlig spesifisering av evidenskilde (annenhåndsinformasjon), informasjon om at taler ikke nødvendigvis tror at proposisjonen er sann, og at han ikke husker å ha sagt “Kamerater, vi sulter”. Uten *visst* er det mindre sannsynlig at taler ville ha lyktes med å kommunisere alt dette.

La oss nå se på et autentisk eksempel der *visst* brukes ved slutninger:

- (25) Sponheim er en ivrig talsmann for demokratiet, men ser **visst** litt stort på dette med partidemokrati. Han er slett ikke fremmed for tanken på å stille ultimatum til sine partifeller. [AV/BT95/02]

Her uttrykker taler proposisjonen ‘Sponheim ser litt stort på det å ha partidemokrati’, en påstand som er potensielt kontroversiell. Tilstedeværelsen av *visst* viser at taler er blitt gjort kjent med dette via evidens; slutninger virker sannsynlig her. Deretter nevnes det at Sponheim ikke er fremmed for tanken på å stille ultimatum til sine partifeller, noe som er en mulig begrunnelse for å konkludere med at Sponheim ser stort på det å ha partidemokrati. Dermed er følgende tolkning spesielt lett tilgjengelig: ‘Taler har konkludert med at Sponheim ser litt stort på det med å ha partidemokrati, basert på det at Sponheim ikke er fremmed for tanken på å stille ultimatum til sine partifeller.’ I (26) ser vi hvordan denne tolkningen kan antas å framkomme via pragmatiske slutninger.

- (26)
- a. Ytring 1: *ser vist litt stort på dette med partidemokrati*
 - b. Eksplikatur: [Sponheim ser litt stort på det å ha partidemokrati]*p*

- c. Bidrag *visst*: Taler er blitt gjort oppmerksom på *p* gjennom sannsynlig evidens for *p*
- d. Høyere ordens ekspl.: Taler er blitt gjort oppmerksom på det at [Sponheim ser litt stort på det å ha partidemokrati] ved at det eksisterer sannsynlig evidens for dette (følger av (26b,c))
- e. Ytring 2: *Han er slett ikke fremmed for tanken på å stille ultimatum til sine partifeller*
- f. Eksplikatur: Sponheim er ikke fremmed for tanken på å stille ultimatum til sine partifeller
- g. Implisert premiss: Hvis man ikke er fremmed for tanken på å stille ultimatum til sine partifeller, ser man litt stort på det å ha partidemokrati
- h. Implisert konklusjon: Taler har konkludert med at Sponheim ser litt stort på det å ha partidemokrati, basert på det at Sponheim ikke er fremmed for tanken på å stille ultimatum til sine partifeller (følger av (26d,f,g))

Også her er det tydelig at *visst* bidrar med relevans: Ved at den kommuniserende bruker *visst*, gjøres det klart at påstanden ikke bare er noe taler har en umotivert formening om, men er noe som følger av det at Sponheim kan finne på å stille ultimatum til sine partifeller. Uten *visst* ville mottakeren kunne tro at påstanden om Sponheim var begrunnet i langt mer kompromitterende forhold.

(27) er et autentisk eksempel der man kan se for seg at *visst* brukes ved direkte perseptuell evidens.

(27) –Fisken er jo død. –Nei, den rører **visst** på seg. [AV/BT97/01]

Ytringens eksplikatur er ‘Fisken rører på seg nå’, og *visst* koder ifølge vår analyse at taler er blitt gjort kjent med dette via sannsynlig evidens. Ifølge vår intuisjon vil en som sier dette ved direkte persepsjon, virke overrasket over at fisken rører på seg. I tillegg kan ytringen tolkes som et uttrykk for at taler ikke har sikker evidens for det han påstår. Vi kan se for oss følgende slutningsrekke:⁹

(28)

- a. Ytring: *den rører visst på seg*
- b. Eksplikatur: [Fisken rører på seg nå]*p*
- c. Bidrag *visst*: Taler er nettopp blitt gjort oppmerksom på *p* gjennom sannsynlig evidens for *p*
- d. Høyere ordens ekspl.: Taler er blitt gjort oppmerksom på at fisken rører på seg nå, via sannsynlig evidens for dette
- e. Implisert premiss: Taler står og ser på fisken
- f. Implisert konklusjon: Taler er nettopp blitt gjort oppmerksom på at [fisken rører på seg nå] ved at han har observert det (følger av (28d,e))
- g. Implisert premiss: Dersom man er blitt gjort kjent med noe man ikke hadde kunnskap om før, kan det være at man er overrasket over det
- h. Implisert konklusjon: Taler er overrasket over at fisken rører seg (følger av (28f,g))
- i. Implisert premiss: Dersom man velger å kommunisere at man har sannsynlig, ikke sikker, evidens for noe man har sett, har man ikke sett det tydelig
- j. Implisert konklusjon: Taler har ikke sett tydelig om fisken rører på seg (følger av 28d,e,f,i)

Også i dette tilfellet vil vi påstå at *visst* fører til en rekke slutninger som ikke ville vært like tydelig kommunisert uten *visst*, først og fremst overraskelse. Dette er en tolkning som framkommer fordi *visst* brukes i en situasjon der evidensen som taler baserer påstanden sin på, persepsjon, normalt sett betraktes som så sikker at den ikke er verdt å nevnes. Når tilstedeværelsen av *visst* presenterer denne evidensen som sannsynlig, i motsetning til sikker, ser tilhører etter mulige implikasjoner av ytringen som kan rettferdiggjøre tilstedeværelsen av *visst* og gjøre ytringen optimalt relevant.

Det siste eksempelet vi vil se på i denne seksjonen, er (29). I dette eksempelet tolkes påstanden i ytringen med *visst* som et synspunkt som taler tillegger noen andre og presenterer med syrlig distanse.

- (29) Cirkus Arnardo og Cirkus Merano samler flere tusen mennesker hver dag. I løpet av 14 dager får 50 000 mennesker med seg sirkusspillopper i hovedstaden. Men det er **visst** ikke så interessant. For mediene. [AV/Af96/01]

Med ytringen *Men det er visst ikke så interessant* kommuniserer taler at noen mener at det ikke er interessant at 50 000 mennesker får med seg sirkusspillopper i hovedstaden i løpet av 14 dager. Ettersom dette er et synspunkt som presenteres som noe taler er blitt gjort oppmerksom på via sannsynlig evidens, vil en tilhører, ut fra en forventning om at ytringen er optimalt relevant, kunne slutte seg til at det ikke er talers synspunkt det er snakk om: Hadde dette vært talers synspunkt, kunne han ha kommunisert dette på en mer relevant måte uten *visst*. Tilhører vil derfor lete etter en annen fortolkning som rettferdiggjør tilstedeværelsen av *visst*, og en sannsynlig fortolkning er at dette er noen annens synspunkt – noe som blir bekräftet med presiseringen *For mediene*. I og med at a) synspunktet i ytringen tillegges noen andre, b) *visst* signaliserer at taler har sannsynlig (i motsetning til sikker) evidens for det proposisjonelle innholdet – og c) innholdet i ytringen er av en slik art at de færreste vil kunne være enig i det – er en devaluerende eller negativ holdning til proposisjonen svært nærliggende.

5.5 'Visst' og prominente diskursmønstre

Vi har nå illustrert hvordan betydningen til *visst* interagerer med generelle pragmatiske prinsipper, og hvordan dette kan antas å føre til ulike tolkninger i ulike kontekster. Men kan generelle pragmatiske prinsipper og semantikken til *visst* forklare at epistemisk usikkerhet, mirativitet og negativ holdning er betydningsaspekter som forekommer så ofte som de gjør ved bruk av *visst*? Eksempelene i (30) tyder på at svaret er *nei*.

- (30) a. Men det er **visst** ikke så interessant. For mediene.
[AV/Af96/01]
b. ~Jeg er blitt gjort oppmerksom på at dette, ifølge mediene, ikke er så interessant.

(30a) og (30b) er betydningsmessig ekvivalente i den forstand at taler i begge tilfeller tillegger et synspunkt (at dette ikke er interessant) til mediene. Dersom det er semantikken til *visst* som sammen med innholdet i ytringen og konteksten fører til en forståelse av at taler har en syrlig, nedlatende hold-

ning i (30a), bør vi kunne forvente den samme effekten i (30b), ettersom det som er kodet i *visst*, ifølge (20) også følger av (30b). Men ifølge våre intuisjoner er det lettere å forestille seg at (30a) er ytret i en situasjon der taler har en syrlig, nedlatende holdning til det som sies, enn i (30b). Nedlatende holdning kan ikke være en del av *visst* sin semantikk, for dette betydningsaspektet er på langt nær bestandig til stede, men på den annen side er det et betydningsaspekt som forekommer relativt ofte (jf. Tabell 6). Det vi vil foreslå, er at talers negative holdning til proposisjonen er en implikatur som har forekommet så ofte sammen med *visst* at den utgjør det Ariel (2008; 2010) kaller et 'prominent diskursmønster' for *visst*.

At ord kan forandre betydning over tid, er velkjent. Det er også en kjent sak at tolkninger av et ord som på ett tidspunkt i historien var rent kontekstavhengige pragmatiske effekter, kan utvikle seg over tid til å bli en del av ordets semantikk (Traugott 2004). Sagt med Mira Ariels ord (2010: 273): "Yesterday's inferences [...] turn into tomorrow's codes." Nå er det selvsagt ikke alle pragmatiske slutninger som er forunt en slik historisk utvikling. Ariel (2008; 2010) påpeker at en prosess som den som er beskrevet her, forutsetter et stadium der de pragmatiske tolkningene oppleves som spesielt frekvente eller viktige for språkbrukerne; det er disse Ariel kaller *prominente diskursmønstre*. Prominente diskursmønstre blir til fordi mennesker gjerne holder seg til det konvensjonelle, og om et ord oppleves som å bli brukt ofte i en bestemt hensikt, vil dette mønsteret kunne forsterkes som en form for snøballeffekt. Et prominent diskursmønster er en sterk korrelasjon mellom bruken av et språklig uttrykk og visse pragmatiske tolkninger eller aspekter ved konteksten. Disse betydningsaspektene er, til tross for at de er kontekstavhengige, spesielt lett tilgjengelig fordi de er hyppig aktivert. Et prominent diskursmønster er ikke en del av uttrykkets semantikk, men en kandidat for å utvikle seg til å bli det.¹⁰

Ut fra denne beskrivelsen av prominente diskursmønstre og dataene vi har presentert i de foregående seksjonene, mener vi det er grunn til å anta følgende prominente diskursmønstre for trykklett *visst*:

- (31) **Prominente diskursmønstre for *visst***
- a Taler tar ikke ansvar for at *p* nødvendigvis er sann
 - b Taler har hørt *p* av andre
 - c Taler har sluttet seg til *p*

- d Taler var uforberedt på *p*
- e Taler har negativ holdning til *p*

De fem prominente diskursmønstrene i (30) utgjør en nokså heterogen gruppe, men i og med at det fins mange ulike typer pragmatisk beriking, er dette kanskje ikke uventet. Punkt (31a), epistemisk usikkerhet, skiller seg ut ved å være svært mye mer frekvent og prominent enn de andre prominente diskursmønstrene (jf. Tabell 4, seksjon 4.4). Analysen vår tilsier at epistemisk usikkerhet over tid kan komme til å bli en del av *visst* sin semantikk, men foreløpig regner vi dette som en fortolkning som bare følger indirekte av *visst* sin semantikk. Denne pragmatiske tolkningen følger naturlig fra det at *visst* uttrykker at taler har *sannsynlig* evidens (i motsetning til sikker evidens) for det som påstås. I og med at epistemisk usikkerhet intuitivt er kommunisert i nesten alle ytringer med *visst*, er det imidlertid legitimt å spørre seg om det ikke allerede har skjedd en grammatikalisering av dette betydningsaspektet, altså at *visst* har epistemisk usikkerhet som en prosedural restriksjon nummer to i tillegg til den vi har spesifisert i (20). En grunn til at vi ikke antar at *visst* koder dette betydningsaspektet, er at det varierer fra ytring til ytring hvor tydelig den epistemiske usikkerheten er kommunisert. Slik variasjon er som forventet dersom dette betydningsaspektet ikke er språklig kodet i *visst*.

En mulig innvending mot vår analyse av *visst* er det faktum at direkte evidens så å si alltid går hånd-i-hånd med mirativ lesning. Ifølge vår intuisjon får man en mirativ tolkning av samtlige av de 7 eksemplene vi har funnet på bruk av *visst* ved direkte persepsjon (se Tabell 3, seksjon 4.2). En enkel måte å redegjøre for dette på ville være å anta polysemi, altså flere *visst*, der det ene leksikalske oppslaget presiserer at *visst* kan brukes ved direkte evidens kun når man samtidig har en mirativ tolkning. Ett argument for ikke å velge en slik analyse er at sammenhengen mellom direkte evidens og mirativitet kan observeres i en rekke språk (jf. Lazard 2001), noe som er mer i overensstemmelse med en pragmatisk forklaring enn en semantisk forklaring. Et annet argument av en mer generell art, er Paul Grices prinsipp 'The Modified Occam's Razor Principle'. Dette prinsippet sier at man ikke skal anta flertydighet (polysemi eller homonymi) med mindre det er nødvendig: "Senses are not to be multiplied beyond necessity" (Grice 1989: 47). Dette er et rimelig prinsipp ut fra en forventning om at språk er effektive, og ut fra vår viten om at pragmatiske prinsipper og prosesser spiller en meget stor rolle i tolkningen av enhver ytring. Ideen er at det ikke er

noen grunn til å komplisere grammatikken med mange leksikalske oppslag for samme form dersom pragmatiske prinsipper uansett vil kunne gjøre rede for de ulike tolkningene basert på ett leksikalsk oppslag (altså monosemi). En monosemi-analyse bør selvsagt ikke antas dersom den semantikken man formulerer, blir for generell til at den kan forutsi når ordet kan brukes (se Ariel 2010: 236–237), men så lenge det er mulig å formulere en generell semantikk for et ord som dekker alle akseptable bruksmåter og utelukker alle umulige, synes en monosemi-analyse kognitivt mer rimelig enn en polysemianalyse.

Det at *visst* har prominente diskursmønstre knyttet til seg, betyr selvsagt ikke at ordet ikke også kan ha andre funksjoner som er mer kontekstspesifikke; det har vi sett flere eksempler på i denne artikkelen (se for eksempel (23) og (25) i seksjon 5.4). Det som skiller vanlige pragmatiske tolkninger fra prominente diskursmønstre, ligger i måten de gjøres tilgjengelige på, kognitivt sett. Mens tilgjengeligheten til pragmatiske tolkninger er fullstendig kontekstavhengig, er prominente diskursmønstre tolkninger som allerede assosieres med et språklig uttrykk og derfor er spesielt lett tilgjengelige; de er kognitive “stier” som allerede er tråkket opp og som derfor er spesielt lette å ty til når man skal finne veien til den optimalt relevante tolkningen (se også Falkum, dette nummeret, for en lignende analyse av ord som koder begrepsmessig betydning, der enkelte pragmatiske justeringer av begrepsinnholdet er spesielt frekvente).

5.6 Syntaktiske restriksjoner for ‘visst’

Før vi oppsummerer artikkelen, skal vi kort si litt om syntaksen til trykklett *visst*. Vi fant ingen eksempler på bruk av *visst* i spørresetninger, imperativsetninger, eller underordnede setninger i korpusene vi undersøkte, selv om vi søkte spesifikt etter dette, og vi har heller ikke greid å konstruere slike eksempler som virker velformede. At *visst* ikke kan opptre i disse setningstypene, er illustrert i (32).

- (32) a. *Har visst du skutt ryper noen gang?¹¹
 b. *Liker du visst epler?
 c. *Kom visst hit med én gang!
 d. *Så mørkt (som) det visst er!
 e. *Jeg har hørt at du visst får A.

Det at *visst* ikke kan opptre i setningstypene i (32), kan muligens gis en semantisk forklaring. Det ligger en potensiell inkompatibilitet i det å spørre om en proposisjon er sann og samtidig presentere proposisjonen som noe man er blitt gjort klar over. Og det virker urimelig å kommunisere at man ønsker at tilhører skal utføre en handling, og samtidig presentere handlingen som noe man er blitt gjort klar over. Noe som imidlertid taler imot en slik semantisk forklaring, er at den greske evidensmarkøren *taho*, som deler mange egenskaper med *visst*, kan opptre i både imperativsetninger og spørresetninger ifølge Infantidou (2001). Et annet argument i favør av en rent syntaktisk begrensning på *visst* er at ordet kan forekomme i deklarativ setninger som fungerer som spørsmål. Dette er illustrert i (33).

- (33) a. Han kikket overrasket bort på henne. – Du liker **visst** ikke det uttrykket? [AV/Fa96/01]
 b. Men du holder **visst** på med noe spennende selv også? [SK/DiFW/01]

I (33a) opptre *visst* i en setning med deklarativ ordstilling, men ytringen forstås som et spørsmål om bekreftelse fra tilhører.¹² Det samme er illustrert i (33b). Ettersom dataene i (33) antyder at restriksjonene som leder til ugrammatiske setninger i (33), ikke nødvendigvis kan knyttes direkte til funksjon, antar vi at *visst* er begrenset syntaktisk til ikke å kunne opptre i de aktuelle setningstypene i (32).

Et annet syntaktisk aspekt ved *visst* som vi ikke har vært inne på så langt, er at ordet også kan opptre setningseksternt, det vil si, høyreadjungert til setningen. I datamaterialet vårt har vi funnet to eksempler på dette:

- (34) a. – Åssen har'n far det nå, da? – Hæin har det bære bra, **visst**. [SK/PrAl/01]
 b. Du ser helt utslitt ut, Magret. – Je sov itj i hele natt. – Nei, du va te ho Ingeborg. Kolles kunne du finne på det? – Je vet itj sjøl. Je ville prøve kor sterk je e, **visst**. [SK/EIAK/01]

I (34a) brukes *visst* for å markere annenhåndsinformasjon eller slutning. Den mest naturlige måten å tolke (34a) på er å anta at det er faren til den

kommuniserende som har sagt at han har det bra. I (34b) antyder taler at hun har trukket en slutning, basert på observasjoner av hva hun selv har gjort. I dette tilfellet får man inntrykk av at taler er overrasket, eller i alle fall opprinnelig uforberedt på, det hun har konkludert med. Ut fra eksemplene i (34) virker det som om etterhengt *visst* har samme betydning som midtstilt *visst*, men for de dataene vi har i vårt materiale, er det likevel sjelden naturlig å bytte ut den midtstilte versjonen med den etterhengte, ifølge våre intuisjoner. Én restriksjon på etterhengt *visst* er at denne varianten først og fremst kan brukes i muntlig tale, eller i skrift som gjengir muntlig tale. Dette utelukker etterhengt *visst* i mange av våre eksempler, men langt ifra alle. Hvorfor den etterhengte versjonen er såpass begrenset, er vi ikke sikre på. Muligens er det en forskjell mellom ulike dialekter når det gjelder denne bruken av *visst*.

6 Oppsummering

I denne artikkelen har vi presentert en korpusstudie av trykklett *visst*. Med hensyn til syntaks har vi konkludert med at trykklett *visst* er et adverb som kan opptre i midtfeltet og i etterstilt setningsekstern posisjon, og kun i deklorative hovedsetninger. Vi hevder at *visst* har følgende semantikk: *For en ytring Y som inneholder 'visst' og uttrykker proposisjonen p, berik innholdet i Y til 'Den kommuniserende er blitt gjort oppmerksom på p gjennom sannsynlig evidens for p.'* *Visst* koder altså at taler er blitt gjort oppmerksom på det som beskrives i ytringen, via sannsynlig evidens for dette; hvilken type evidens varierer fra kontekst til kontekst og er noe tilhører kan slutte seg til pragmatisk, eller det kan forbli underspesifisert. Undersøkelsen vår har vist at *visst* brukes spesielt ofte når taler har trukket en slutning eller hørt saksforholdet av andre, men også mer unntaksvis ved direkte perseptuell evidens (se Tabell 1, seksjon 4.1).

Vi har argumentert for at det å bruke *visst* står i opposisjon til umarkerte ytringer der taler kommuniserer en proposisjon som hun antar er en sann beskrivelse av verden, og som hun har tilegnet seg på en slik måte at det ikke er verdt å nevnes. Med *visst* kommuniserer den talende at hun er blitt gjort kjent med det aktuelle saksforholdet via sannsynlig evidens, og at dette er verdt å nevnes. Én grunn kan være at taler har hørt saksforholdet fra noen andre og ikke er helt sikker på om det er sant; en annen grunn kan være at hun ønsker å peke på den (mer eller mindre gyldige) slutningen hun har trukket for å komme fram til det hun påstår; en tredje grunn kan være at

taler er overrasket over det hun beskriver, fordi hun nettopp har tilegnet seg det og ikke tidligere var klar over det. Det at *visst* brukes sjeldnere ved direkte persepsjon enn ved slutninger og annenhåndsinformasjon, antar vi skyldes at det ofte vil være overflødig – kanskje til og med misvisende – å nevne at man har sannsynlig evidens for noe som tilhører vil anta man har perseptuell (og derfor sikker) evidens for – med mindre man ønsker å kommunisere noe annet enn det at man er blitt gjort klar over saksforholdet via evidens. Dette mener vi er en viktig årsak til at *visst* ved direkte persepsjon ofte fører til en mirativ tolkning (jf. Tabell 3, seksjon 4.2).

Det som er den største forskjellen mellom vår analyse av *visst* og de tidligere beskrivelsene av ordet, er at vi viser eksplisitt hvordan vi ser for oss at ordets semantikk interagerer med generelle prinsipper for pragmatisk beriking og fører til ulike fortolkninger i ulike kontekster (se seksjon 5). Analysen vår kaster blant annet lys over en tilsynelatende underlig uoverensstemmelse i den eksisterende litteraturen om *visst*. Mens norske ordbøker og Fretheim (1981; 1991) hevder at *visst* uttrykker en form for epistemisk usikkerhet (taler er ikke sikker på om innholdet i ytringen er sant eller ikke), hevder Aijmer (1996) at svensk *visst* uttrykker talers 'commitment'. Vi har foreslått en analyse som gir begge syn rett, om enn på forskjellige nivåer. Ifølge vår analyse koder ikke *visst* epistemisk usikkerhet direkte, men i og med at *visst* koder at taler kun har sannsynlig (i motsetning til sikker) evidens for det hun påstår, blir epistemisk usikkerhet en svært lett tilgjengelig implikatur av ytringen (jf. Tabell 5, seksjon 4.5).

Noe annet som skiller vår analyse av *visst* fra de tidligere redegjørelsene, er at vi har brakt inn Mira Ariels begrep 'prominent diskursmønster' (Ariel 2008; 2010). Dette begrepet er nyttig for å gjøre rede for betydningsaspekter som ikke er en del av et ords semantikk, men som heller ikke kan forklares utelukkende som pragmatiske, kontekstbetingede tolkninger. Et prominent diskursmønster er en korrelasjon mellom en lingvistisk størrelse og en viss pragmatisk fortolkning som opptrer så ofte eller med slik prominens at sammenhengen er blitt spesielt lett tilgjengelige kognitivt sett (jf. Ariel 2008; 2010). Vi har foreslått fem prominente diskursmønstre for *visst*: 1) taler tar ikke ansvar for at *p* er sann, 2) taler har hørt *p* av andre, 3) taler har sluttet seg til *p*, 4) taler var uforberedt på *p*, og 5) taler har negativ holdning til *p*. De to siste av disse prominente diskursmønstrene har ikke tidligere vært omtalt i litteraturen om *visst*.

Termen 'prominent diskursmønster' er ikke en veletablert lingvistisk term på samme måte som 'semantisk innhold' og 'pragmatisk tolkning', og spørs-

målet om hva et prominent diskursmønster egentlig er, og hvordan de kan observeres empirisk, må utvilsomt utdypes videre. Vi mener imidlertid at vår korpusbaserte studie av *visst* viser at enkelte pragmatiske tolkninger er så frekvente at de kan forventes å ha en egen status kognitivt sett. Uavhengig av det teoretiske og kognitive aspektet ved prominente diskursmønstre, er det dessuten viktig at lingvister dokumenterer frekvente bruksmåter for ikke-sannhetsfunksjonelle ord som *visst*, blant annet fordi dette er informasjon som er viktig i praktisk språkarbeid. Med hensyn til ordbøker vil det være nyttig å vite om et gitt kommunisert betydningsaspekt knyttet til et ord, er frekvent eller ikke, for å kunne gi representative eksempler på bruk. Og for studenter som lærer seg norsk, vil det være praktisk å lære de mest frekvente funksjonene til et ord først, spesielt dersom ordet har en abstrakt semantikk. Men skal man vite hva som er de mest frekvente bruksmåtene til ikke-sannhetsfunksjonelle ord som *visst*, må de registreres av språkforskere, og det har ikke alltid vært gjort i studier av disse ordene så langt.

I denne artikkelen har vi vist hvordan korpusstudier av ikke-sannhetsfunksjonelle ord som *visst* kan utføres, og hva slike studier kan bidra med. Men selv om vi har benyttet oss av korpus, er analysene våre i stor grad basert på våre egne intuisjoner om hvordan *visst* tolkes, noe som er problematisk. *Visst* er et ord med en relativt vag, generell semantikk og det leder til mer eller mindre tydelig kommuniserte pragmatiske tolkninger i kontekst. En naturlig oppfølgingsstudie til denne undersøkelsen vil derfor være, foruten å teste analysene på flere autentiske data, å oppdrive mer objektiv empiri. Man kan basere seg på informanternes intuisjoner og tilbakemeldinger om hvordan et utvalg tekstfragmenter eller ytringer med *visst* tolkes, oversettelsesdata (jf. Aijmer & Simon-Vandenberg 2006), eller psykolingvistiske eksperimenter som avdekker egenskaper ved *visst* mer indirekte (se bl.a. Fretheim, van Dommelen & Borthen 1997). Det fins ingen lettvinde veier til innsikt om betydningen til ikke-sannhetsfunksjonelle ord som *visst*, derfor er metodemessig variasjon spesielt viktig når man skal forske på disse ordene.

Noter

1. De fleste av eksemplene i denne artikkelen er hentet fra elektroniske korpus, mer bestemt fra Tekstlaboratoriets skriftspråkskorpus (Oslo-korpuset av taggede tekster), NoTa-korpuset og Big Brother-korpuset (se lenker bakerst i artikkelen). Alle autentiske eksempler er markert med en kode som sier hvilket korpus de er hentet fra. [NoTa] står for NoTa-korpuset, [BB] står for Big Brother-korpuset, og

- andre koder, som de i (1), betegner mer spesifikke kilder i Oslo-korpuset av taggede tekster. Disse kodene er listet opp med tilhørende kilder bakerst i artikkelen. Eksempler som er konstruerte av oss, er markert med tegnet ~.
2. Se Tekstlaboratoriets nettside: <http://www.hf.uio.no/iln/om/organisasjon/tekstlab/>.
 3. Grunnen til at vi valgte å inkludere mer data fra skrevne tekster enn fra samtaler, var at det viste seg at tekstkorpuset inneholdt mye direkte tale. Den samlede mengden data er derfor fordelt nokså jevnt mellom tekst og tale.
 4. Vi (de to artikkelforfatterne) annoterte eksempelsamlingen hver for oss, for deretter å diskutere oss fram til annoteringen i de tilfellene der vi var uenige. Vi har ikke samlet inn data om graden av (u)enighet, men det kan man med fordel gjøre når mer enn én person annoterer et materiale.
 5. Det at *visst* i (7b) opptrer sammen med verbformen presens perfektum (*har sagt*) er trolig ikke tilfeldig. Aikhenvald (2004) viser at perfektum assosieres med annenhåndsinformasjon i en rekke språk.
 6. Det at *visst* kan byttes ut med *visstnok* i tilfeller der taler har annenhåndsinformasjon for det som påstås, tyder på at *visstnok* koder annenhåndsinformasjon. Dette har vi imidlertid ikke undersøkt i denne studien.
 7. Ettersom mirativ tolkning har en nær sammenheng med evidenskilde, har vi i Tabell 3 bare tatt med tallene for de eksemplene der vi er rimelig sikre på hvilken evidenskilde taler har hatt for påstanden sin, altså de eksemplene som representerer enten annenhåndsinformasjon, slutning eller direkte evidens. Dette er årsaken til at ikke samtlige 132 eksempler er med i Tabell 3.
 8. En implisert premiss er en kontekstuell antagelse som, sammen med en av ytringens eksplikaturer, er en nødvendig forutsetning for å komme fram til en implisert konklusjon (implikatur) for ytringen.
 9. I (28) har vi antatt at taler står og ser på fisken, og at dette er en lett tilgjengelig antagelse for tilhører, men man kan selvsagt også se for seg de samme ordene ytret i en annen situasjon, der det er mer sannsynlig at taler har fått vite via andre at fisken rører på seg.
 10. Kategorien 'prominent diskursmønster' har mye til felles med filosofen Paul Grices kategori 'generalized conversational implicature' (Grice 1975). En forskjell mellom Grice og Ariels termer, er at Ariel ikke antar at den aktuelle tolkningen opptrer som en 'default' så lenge man ikke har indikasjoner på at en annen tolkning er intendert.
 11. Ifølge Fretheim (1991: 177) er (32a) velformet. Vi har imidlertid markert (32a) som ugrammatisk. Ifølge vår intuisjon kan ikke *visst* opptre i setninger med interrogativ ordstilling.
 12. Det at ytringene i (33) forstås som spørsmål, kan gis en pragmatisk forklaring. I og med at *visst* knyttes til epistemisk usikkerhet, og epistemisk usikkerhet er noe av det som motiverer et ønske om bekreftelse eller avkreftelse, vil *visst* iblant kunne fungere som et indirekte signal om at taler ønsker respons fra tilhører på om det hun har sagt, stemmer eller ikke. Når taler beskriver noe som omhandler tilhører (og som tilhører derfor kjenner bedre til enn henne), er dette spesielt sannsynlig.

Litteraturliste

- Aijmer, Karin 1996: Swedish Modal Particles in a Contrastive Perspective. *Language Sciences* 18 (1–2): 393–427.

- Aijmer, Karin, Anne-Marie Simon-Vandenberg & Ad Foolen 2006: Pragmatic Markers in Translation: A Methodological Perspective. Fischer, Kerstin (red.): *Approaches to Discourse Particles*. Oxford: Elsevier, 101–114.
- Aikhenvald, Alexandra 2003: Evidentiality in a Typological Perspective. Aikhenvald, Alexandra & Robert Malcolm Ward Dixon (red.): *Studies In Evidentiality*. Amsterdam: John Benjamins, 1–32.
- Aikhenvald, Alexandra 2004: *Evidentiality*. Oxford: Oxford University Press.
- Aikhenvald, Alexandra 2006: Evidentiality in Grammar. Brown, Keith (red.): *Encyclopedia of Languages and Linguistics*. Oxford: Elsevier, 320–325.
- Ariel, Mira 2008: *Pragmatics and Grammar*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ariel, Mira 2010: *Defining Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blakemore, Diane 1987: *Semantic Constraints on Relevance*. Oxford: Blackwell.
- Bokmålsordboka 2010. <http://www.nob-ordbok.uio.no/>. [Nedlasting mars 2014.]
- Borthen, Kaja, Signe Rix Berthelin & Gøril Thomassen 2012: Om det uutalte – det relevanstøretiske implikaturbegrepet i møte med autentiske data. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 1, 3–49.
- Cappelens *Norsk Ordbok* 1996. Oslo: Cappelen.
- Carston, Robyn 2002: *Thoughts and Utterances. The Pragmatics of Explicit Communication*. Oxford: Blackwell.
- DeLancey, Scott 1997: Mirativity: The Grammatical Marking of Unexpected Information. *Linguistic Typology* 1, 33–52.
- DeLancey, Scott 2001: The mirative and evidentiality. *Journal of Pragmatics* 33, 369–382.
- Fretheim, Thorstein 1981: “Ego”-dempere og “alter”-dempere. *Maal og Minne*, 86–100.
- Fretheim, Thorstein 1991: Formal and Functional Differences between s-Internal and s-External Modal Particles in Norwegian. *Multilingua* 10, 175–200.
- Fretheim, Thorstein, Wim van Dommelen & Kaja Borthen 1997: Linguistic Constraints on Relevance in Reference Resolution. Anderson, G., R.

- Eggert & K. Singer (red.): *CLS 33, Papers from The Main Session 1997*, 99–113.
- Grice, Herbert Paul 1989 [1975]: *Studies in the Way of Words*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Infantidou, Elly 2001: *Evidentials and Relevance*. Amsterdam: John Benjamins.
- Kunnskapsforlaget *Norsk Ordbok* 1998. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Lazard, Gilbert 2001: On the Grammaticalization of Evidentiality. *Journal of Pragmatics* 33, 359–367.
- Nynorskordboka* 2010. <http://www.nob-ordbok.uio.no/>. [Nedlastet mars 2014.]
- Samlagets *Nynorskordbok* 2004. Oslo: Samlaget.
- Sperber, Dan & Deirdre Wilson 1986/1995: *Relevance. Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell.
- Traugott, Elizabeth 2004: Historical Pragmatics. Ward, Gregory & Larry Horn (red.): *Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell, 538–562.
- Wilson, Deirdre & Dan Sperber 2004: Relevance Theory. Ward, Gregory & Larry Horn (red.): *Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell, 607–632.
- Wilson, Deirdre & Dan Sperber 1993: Linguistic Form and Relevance. *Lingua* 90, 1–25.

Korpus

- BigBrother-korpuset, Tekstlaboratoriet, ILN, Universitetet i Oslo.
<http://www.tekstlab.uio.no/nota/bigbrother/>
- Norsk talespråkkorpus (NoTa) – Oslodelen, Tekstlaboratoriet, ILN, Universitetet i Oslo.
<http://www.tekstlab.uio.no/nota/oslo/index.html>
- Oslo-korpuset, Universitetet i Oslo. ‘Bokmålsdelen’.
<http://www.hf.uio.no/iln/tjenester/kunnskap/sprak/korpus/skriftspraks-korpus/oslo/>

Koder for kildereferanse i Oslo-korpuset

- [AV/DN96/01] *Det Nye* 01 1996
- [AV/Fa96/01] *Familien* 01 1996
- [AV/He96/01] *Henne* 01 1996

- [AV/BT96/02] *Bergens Tidende* 1996, del 2
[SK/BjJe/01] Jens Bjørneboe: *Under en hårdere himmel*
[SK/DeHS/01] Harald Stene Dehlin: *Men skyggen følger etter*
[SK/DiFW/01] F.W. Dixon: *Hardy-guttene og den mystiske karavanen*
[SK/EIAK/01] Anne Karin Elstad: *Magret*
[SK/PrAl/01] Alf Prøysen: *Trost i taklampa*
[SK/SuEg/01] Egil Sundland: *Tjuv bankar på*

Takk

Takk til alle som har bidratt til denne artikkelen, først og fremst Signe Rix Berthelin, som alltid deler generøst av sin kunnskap og sine ideer, og som har kommet med mange viktige innspill til denne artikkelen. Tusen takk også til redaktørene av denne utgivelsen, Ingrid Lossius Falkum og Georg Kjøll, og til Mahboube Maleki, Thorstein Fretheim, Tor Åfarli, deltakerne på dugnadsgruppa *Kognitiv pragmatikk* på konferansen *MONS* i Oslo 23. november 2013, deltakerne på *Språkdagen* i Trondheim 7. februar 2014, og – ikke minst – to svært dyktige anonyme fagfeller. Arbeidet med denne artikkelen er blitt støttet økonomisk av Institutt for språk- og kommunikasjonsstudier ved NTNU og språkforskningsgruppa SSTL ved Humanistisk Fakultet, NTNU.

Summary

Semantic and pragmatic aspects of Norwegian *visst*

This article concerns the meaning of the Norwegian unaccented adverb *visst* ('it seems, apparently, presumably'). We illustrate how a corpus study of semantic and pragmatic aspects of this kind of non-truth conditional word may be performed. We suggest that the various uses of *visst* can be subsumed under one unitary semantic description, and based on insights in relevance theory (Sperber & Wilson 1995) we show how this semantics interacts with general principles of pragmatic enrichment and leads to various interpretations in various contexts. We furthermore claim that some pragmatic interpretations of *visst* occur so systematically that they constitute what Ariel (2008; 2010) calls 'salient discourse patterns', and we argue that identifying salient discourse patterns is an important aspect of the study of the meaning of non-truth conditional words.

Kaja Borthen

Institutt for språk og litteratur, NTNU

NO-7491 Trondheim

kaja.borthen@ntnu.no

Cecilie S. Knudsen

Institutt for språk og litteratur, NTNU

NO-7491 Trondheim

cecilie.knudsen@gmail.com